Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Svend Møller

Det er jo

bare tre

NAZIunger...

Det er jo bare tre Naziunger...

Svend Møller

Dansk Historisk Håndbogsforlag

Livet er ikke Rigdom og magt.
Det vigtigste i livet er,
at holde af, holde om,
og at blive holdt om.
Alt andet er betydningsløst
og fuldstændigt uden værdi.

Alle de i denne beretning omtalte hændelser har virkelig fundet sted og kan dokumenteres. Ligeledes kan bogcitater og egne påstande dokumenteres og bevises, og de i beretningen navngivne personer er ikke opdigtede men hentet fra virkeligheden.

Endvidere er denne beretning ikke pyntet eller farvet af nogen journalist eller professionel forfatter, men skrevet med mine egne ord, som jeg har oplevet den.

Historierne skal fortælles.

Hjertelig tak til VELUX FONDEN af 1981 for
produktionsstøtte til bogens udgivelse.

ISBN 87 88742 86 5 (hft.)

© 1996: Forfatteren og Dansk Historisk Håndbogsforlag

Udgivet af:
Dansk Historisk Håndsbogsforlag,
Tordenskjold Forlag ApS
Buddingevej 87A
DK-2800 Lyngby
Tlf. 45 93 48 00 (10-16)

Forord

Der er skrevet meget om 2. verdenskrig, men kun en enkelt har skrevet om de børn, der blev forfulgt og mishandlet, fordi deres forældre var tyskvenlige. Disse børn var nogle af de første danske politiske flygtningebørn.

Jeg vil her i det efterfølgende prøve at beskrive, hvordan en 8-10 års dreng oplever og føler det, som barn, ung mand og senere som voksen, når han stilles overfor vold og forfølgelse på grund af politik. I dag tales der så meget om humanisme, familiesammenføring m.m. og om de stakkels politiske flygtninge.

I 1945 var det anderledes i Danmark. Da talte ingen om min families sammenføring, tværtimod. Først kom de voldelige overfald og hospitalsophold, så kom den aften min far blev myrdet og vi måtte flygte til København på kostskole og børnehjem, medens vores mor var i fængsel i 11 måneder og derefter blev pure frikendt. Det hele blot fordi mine forældre havde en anden politisk opfattelse end deres naboer.

Da det nu snart er 50 år siden og livet efterhånden har givet mig min del af ar og skuffelser, men også mange glæder, samt nogen livserfaring og lærdom, vil jeg, uden at forsvare eller angribe mine forældre, men med den respekt jeg skylder dem, prøve med et barns og senere en voksens øjne, at beskrive de forhold som den absolut uskyldige part, nemlig barnet, oplever det politiske spil. Det spil, som sikkert vil gentage sig, så længe der er drenge og penge og magt de kan slås om, for verden bliver nok aldrig bedre.

Jeg vil prøve så ufarvet som muligt, at beskrive hvordan børn oplever vold og terror, men min beretning vil naturligvis være præget af mine oplevelser og vil fortrinsvis være skrevet i jeg-form. Selv om mine søskende delvis har oplevet det samme, er dette ikke en levnedsbeskrivelse, men en skæbneberetning.

Denne beretning er også ment som en advarsel til alle disse latterlige nationale tåber, der lever på nationalsocialismens afdøde drømme, der forhåbentlig aldrig kan genopstå fra sit rædselsherredømme og som i deres naivitet tror, de er bedre end andre, bare fordi de er så heldige at være født i Danmark. Samt til disse latterlige skuffede gamle mænd, fra Iran, Irak, Libanon, Jugoslavien m.m., der af nationale, religiøse eller traditionelle grunde lader deres unge sønner og døtre indoktrinere til politiske handlinger, så disse store børn må flygte fra deres hjemstavn og leve en kummerlig forhadt tilværelse i asyllande som Danmark, hvor de aldrig får chancen for at klare sig ved egen hjælp.

Til disse gamle narhatte vil jeg sige, rejs hjem og lad være at ødelægge tilværelsen for jeres børn, på grund af religiøse og politiske drømme. Disse drømme er ikke jeres børns liv værd og kan umuligt behage hverken gud eller Allah, men kun tilfredsstille jeres egne ambitioner og drømme.

Svend Møller

1
.del

Jeg vil begynde med mine første erindringer, dengang alt endnu var lykke, lyst og leg omkring 5-6 års alderen. Vi var flyttet fra Århus ud til Åbyhøj, der dengang lå uden for Århus, til en nybygget villa, som mine forældre havde opført på Evaldsvej 37 (nu Johan Evaldsvej). Her oplevede vi den virkelige lykke og glade barndom og her kom livets første store omvæltning. Jeg begyndte i skolen i april. Den store dag. Nu hørte jeg jo til villavejens store børn. Jeg kan endnu erindre, at min far stod på værkstedstrappen (hans snedkerværksted lå i husets kælder) og vinkede, da min tvillingebror og jeg for første gang gik i skole. Med vores mor i hånden begav vi os ned ad villavejen mod skolen. En helt ny verden, der føltes langt væk fra vores beskyttede tilværelse. Nu skulle vi dele verden med mange andre børn, men hvad vi lærte de første år erindrer jeg ikke meget af. Der fulgte nu to pragtfulde år, med nogle højdepunkter. Et af dem var den store familieskovtur, som jeg nær havde ødelagt. Familien fra København var kommet til Århus og søndag var der arrangeret skovtur til Marselisborg skov og strand. Der var lejet nogle landauer (hestevogne til persontransport) og hele familien fra nær og fjern skulle mødes inde i Århus op ad formiddagen.

Min far og mor pakkede madkurv og vi tre børn hyggede os i den store dobbeltseng. Vi glædede os naturligvis og skulle jo overgå hinanden med hvad vi skulle lave og jeg ville vise, hvordan jeg ville lave et hovedspring når vi kom til stranden. Så jeg tog tilløb fra hovedpuden og sprang. Med et drøn ramte jeg fodenden, naturligvis med hovedet først. Stor var mine forældres forfærdelse da jeg kom brølende ned ad trappen, med blod i hele hovedet. Der

blev hurtigt ringet efter en ambulance til at køre mig på hospitalet. Det hele gik så hurtigt, at først ved hjemkomsten blev det opdaget, at min far havde gjort hele turen, med ny sommerkasket, med prisskilt i nakken.

På hospitalet hylede og skreg jeg, at jeg ville med på skovtur. Så lægen turde dengang ikke bedøve mig. Det har sikkert gjort lige så ondt på ham og min far, som skulle holde mig, som det gjorde på mig. Jeg kan stadig erindre det. Men jeg kom med på skovturen og jeg var selvsagt hele festens midtpunkt.

Et andet højdepunkt var den første endefuld jeg husker, for at gøre noget jeg ikke måtte. Vi skulle blive på fortovet, når vi gik fra skole og bestemt ikke hænge bag i hestevogne, som der kørte en del af i kvarteret. Der var blandt andre „fiskevognen" og „mælkevognen" og det var netop denne mælkevogn, der var skyld i afstraffelsen.

Bag på vognen på en slags hylde, stod der tre store mælkejunger med taphane på og når mælkemanden ringede med sin klokke, kom husmødrene ud til havelågerne med kander eller små mælkespande og købte mælk.

På vores vej kørte han altid op ad bakken til den øverste ende, uden at holde. Først da, begyndte han at handle.

Synet af hylden på den rullende vogn, var for meget for mig. Medens hesten i luntetrav begyndte at køre op ad vejen, løb jeg bagefter og sprang op på hylden. Men ak, jeg fik ikke ordentligt fat. Jeg gled i de fedtede mælkesjatter og fik kun fat i håndtaget til én af jungerne.

Resultatet var en dreng, der lå i gruset med revnede knæ og en mælkevogn, som kørte videre, nu med en fed stribe af mælk efter sig. Hvad min far måtte betale for mælken ved jeg ikke, men det var mange penge. Jeg derimod, inkasserede min første registrerede endefuld og kom i seng uden aftensmad. Dog skal siges, at ved denne som ved senere afstraffelser, kom min far ind, når de andre spiste, med en tyk skive friskskåret rugbrød og et krus vand. Så kunne jeg ikke beklage mig over, at være sulten og tørstig.

Det må være på samme tidspunkt, jeg for anden gang blev kørt med ambulance. Min tvillingebror og jeg havde opdaget en flot bold bag naboens hønsehus. Den måtte vi for enhver pris have fat i, så jeg sprang over den lille grøft, der skilte haverne og tog tilløb, sparkede og bolden gik i tusinde stykker.

Det var på den måde vi lærte, hvad et hvepsebo er. Vi løb for livet, med skrig og skrål. Heldigvis hørte vores far os og reddede os i sikkerhed, men da var jeg blevet stukket alvorligt i halsen og måtte endnu en gang hilse på hospitalets skadestue.

Så kom den tid hvor skyggerne begyndte på min barndoms himmel. Min far blev syg og indlagt på hospital. Han havde fået Iskias og var så syg, at han ikke kunne bevæge benene. Min mor begyndte at sy kjoler for en fabrik. Hun var udlært dameskræddderinde og der skulle jo tjenes penge til mad. Dengang var der nemlig ikke noget der hed bistandshjælp eller sygedagpenge og slet ikke for selvstændige håndværkere. Der var kun fattighjælpen. Men det forbød mine forældres stolthed dem. Jeg tror heller ikke, at der var nogen hjælp at hente ved min fars logebrødre. For selv om nogle af vore møbler og det dyre smyrnatæppe blev solgt, måtte vi flytte fra huset og ud til Vejlby-Riisskov, til et lille hus, som blev lejet på Fuglesøvej 10.

Min fars helbred var blevet bedre og han havde nu fået værksted i Meilgade 89, inde i Århus. Det var en stor forandring fra det store hus i Åbyhøj. I det nye hus var der ingen WC med træk og slip. Nej, her skulle vi over gården til vaskehuset og der var der et lille aflukke, med en spand under et træbrædt med hul. Et såkaldt lokum, der blev tømt en gang om ugen, om natten, af en såkaldt natmand. Toiletpapiret var som regel en telefonbog eller gamle aviser.

Der var nu blevet krig, de voksne talte ikke om andet. Det eneste jeg erindrer om begyndelsen, var alle de store flyvemaskiner. Min far var meget betaget af underet i Tyskland og imponeret af den lille malersvend, der fra Münchens ølstuer, formåede at genskabe den tyske værdighed og storhed. Min far blev tidligt glødende tilhænger og medlem af Danmarks Nationalsocialistiske Arbejderparti, som 100.000 andre danskere. Da

krigen kom og Tyskland besatte Danmark, fandt han det i sin orden, idet den danske regering jo selv havde givet sit samtykke og indledt samarbejde med besættelsesmagten. Mange af vennekredsen omkring Hans Hedtoft Hansen, (senere i 50-erne statsminister i Danmark), fulgte da også med over til de nye ideer.

Man må jo her erindre sig nogle mærkværdigheder, som dengang var til stor undren og forvirring for den almindelige dansker. Om aftenen den 8. april 1940, blev alle skibe forhalet fra Langeliniekajen i Københavns havn. Hvorfor mon? Var det for at give plads til de tyske troppetransportskibe? Samme nat var Mønstringskontoret på Holmen lukket, for første gang siden Chr. 4's tid. Kanonerne på Trekroner og Flakfortet skød heller ikke på de tyske styrker. Hvorfor ikke?

Der var heller ikke alarmering ved grænsen, skønt udenrigsminister P. Munch, den 3. april ved et møde i den tyske by Rostock, blev orienteret om den forestående besættelse.

Man lod for et syns skyld og for at vise sin forsvarsvilje, 22 danske værnepligtige soldater miste livet ved grænsen. De havde kun en gammel dyssekanon og nogle forældede rifler at forsvare sig med, mod de tyske panserkolonner. Men ikke engang en spade at grave sig ned med. Hvem sagde statsmord på danske soldater? Nej, nej, bare misforstået forsvarsvilje. Så hvorfor skulle den menige dansker ikke tro, at besættelsen var helt i orden og i forståelse med dansk øvrighed. De hørte det jo i flere dage fra regeringsmedlemmer i radioen, hvor de opfordrede til at bevare roen og til samarbejde.

Det var nu blevet sommer og jeg lærte at køre på cykel, sådan da. Der var en pige i klassen, som boede på samme vej som os, der var indehaver af dette rullende vidunder og vi andre misundte hende. De var, troede vi, meget rige. Hendes far var jo brændselshandler. Nå, men jeg fik indsmigret mig til at prøve vidunderet og kunne til min stolthed holde balancen. Jeg drønede råbende og skrigende hen ad vejen fulgt af opmærksomme og ængstelige mødreøjne og turen endte brat. For enden af vejen var der en grøft og et pigtrådshegn, hvor cyklen endte. Jeg selv fløj ind til køerne på marken, men jeg tudede ikke. Min stolthed kendte ingen grænser. Jeg kunne cykle. Jeg tror dog aldrig, jeg fik lov at låne cyklen mere. Den sommer mindes jeg som noget ganske særligt, der var igen kommet velstand i hjemmet. Min mor hentede ikke mere sytøj hjem, som hjemmearbejde. Når vi kom hjem fra skole, dækkede hun op i haven, med havregryn og rabarberkompot, en guderet for os og vore legekammerater.

Vinteren 41 var godt igang og den første jul jeg kan mindes, nærmede sig. Der var så koldt i huset, så vi næsten altid var i køkkenet. Her var der et komfur der varmede godt op og om aftenen blev der lagt mursten i bageovnen. Når vi så skulle i seng i det kolde soveværelse, fik vi en mursten i fodenden af sengen som varmedunk. Men juleaften var der varme i hele huset og i stuen stod juletræet, det første jeg husker. Det var næsten lige så stort som det til den store juletræsfest i den loge (Serabionsordenen), som min far var medlem af. Her skulle min tvillingebror og jeg altid gå først ind til juletræet, med hinanden i hånden. Vi var altid

fuldstændig ens klædt på og lignede hinanden til ukendelighed. Vi var nok dengang nogle artige drenge, eller var det mon fordi min far lige havde skænket Serabionsordenen en ny logemesterstol.

Fire år senere glemte logebrødrene i hvert fald deres løfte om broderskab og sammenhold, en vægtig grund til at jeg aldrig bliver medlem af en sådan orden.

Min barndoms juleaften var noget særligt. Min farmor kom altid om eftermiddagen. Så skulle vi i kirke og når vi kom hjem var der dækket op i stuen til julemad. Farmor blev altid til næste dag og så fulgte vi hende ind til hendes aldersrentebolig, inde i Århus. Men vi skulle altid hjem inden det blev mørkt, for der var mørklægning og alt gadelys var slukket. Man var bange for at de engelske flyvemaskiner, der fløj ind over landet, skulle smide bomber, når de så lys.

Jeg husker endnu, første gang jeg så antiluftskyts. Det var netop den vinter, en aften vi var lagt i seng. Så begyndte det at blæse luftalarm og lidt efter begyndte kanonerne, der var opstillet ved Århus havn, at skyde. Det var så tæt på, at mine forældre ikke turde lade os være i det lille tynde hus. Vi fik alle sammen overtøj på og satte os ud i grøften for enden af vejen. Der sad i forvejen enkelte naboer og betragtede sceneriet. Der oplevede jeg for første gang, det de voksne kaldte krig. Et stort fyrværkeri på himlen.

Men for os børn virkede det jo ikke spor farligt, nærmest som en leg, som vi naturligvis ikke forstod alvoren af.

Det blev sommer igen og mine forældres økonomi, var nu blevet så god, at de kunne købe et bedre hus. Jeg husker endnu, da brændselshandlerens lastbil, der var drevet af en gasgenerator (en forbrændingsovn der af bøgebrænde udvikler gas, som blev brugt som drivmiddel i biler, i stedet for benzin, der kun blev brugt af læger, politi, ambulancer m.m.), asede op af Grenåbakken, op mod Vejlby, med vores flytteløs. Det gik ikke stærkere, end vi børn kunne løbe ved siden af og der var kun to kilometer til det nye hus, så denne gang slap vi for at skifte skole.

Der gik nu en sommer og en vinter, uden der skete noget af betydning at mindes ikke udover at der den vinter faldt så meget sne, at vi nogle dage ikke kunne komme i skole, fordi vejene var lukket af meterhøje snedriver, som det tog tid at rydde. Man havde dengang kun en hestetrukken sneplov og mænd med skovle, til at rydde vejene.

Vi var nu begyndt at få pligter lørdag eftermiddag. Når min far kom hjem fra snedkerværkstedet, skulle fortovet være renset for ukrudt og revet og rendestenen skulle være fejet. Når han havde inspiceret det, fik vi vores ugepenge, 1 krone. De 75 øre skulle i sparebøssen og de 25 øre måtte vi snolde for søndag eftermiddag, efter at vi havde været i søndagsskole i missionshuset i Vejlby. Der kom vi nok mest for vores farmors skyld. Hun var meget missionsk. Det var også hende, der gav os en 5 øre med hver, til at lægge i missionenes sparebøsse, så vi kunne se den lille papmache negerdreng nikke til tak.

Vi skulle selvfølgelig også fodre alle vores kaniner. Som mange andre havde vores far slået sig på kaninopdræt. Da kød jo var rationeret, stod søndagsmiddagen som regel på en kanin eller to, alt efter om vi skulle have gæster. Og det blev en ganske naturlig ting, at vi drenge udvalgte søndagens middag og sommetider gav vi den også det bedøvende dødsslag. En ganske naturlig ting på den tid.

Vi begyndte nu mere at tage del i de voksnes verden og kom med til de ting der fyldte deres dag. Min fars værksted var begyndt at lave kontormøbler, skriveborde og stole for et møbelfirma der leverede til tyske kaserner. Når der var travlt, var både vi børn og vores mor inde og hjælpe til. Jeg husker stadig min far og hans svende stolt stod og betragtede, når 10-12 trehjulede budcykler fra Wulffs Budcentral kørte ud af gården og i en lang række bevægede sig hen ad gaden, belæsset med de nyfabrikerede møbler.

Vi begyndte også at komme med, når vores forældre skulle til politiske møder. Som før omtalt var min far glødende National-socialist. Han kunne dog ikke bruges til fronttjeneste, hvilket han var skuffet over, det var på grund af den gamle lidelse i ryggen og benene.

Dengang i 1943 var der mange, der deltog i disse møder og jeg husker, at der altid var store optog, med masser af uniformer og mange flotte faner med gyldne spidser og lange fanebånd, der kom gående ind i salen. Når de var kommet på plads, sprang alle pludselig op som på kommando, hvad det sikkert også var og rakte armen op medens de råbte, Heil Hitler. Med mine barneøjne var det flot at se på.

Især når de store børn og unge mennesker kom ind, iført deres flotte uniformer. Hvid skjorte og sorte bukser eller nederdele og med et rødt trekantet tørklæde med et hvidt solhjul om halsen. De store drenge havde også blankpudset bælte og skråre m. Sjovt nok, akkurat samme uniform som konservativ ungdom optrådte i, når de marcherede afsted, når de før krigen skulle ud at banke kommunister.

Det var ved et sådant møde, at „bogen" blev købt.

Bogen var et lille hæfte, med hyldestdigte til de danske mænd, der kæmpede på tysk side i Rusland og var det eneste eksemplar der eksisterede, udover det Adolf Hitler fik til sin fødselsdag i 1943. Det var digtet og fremstillet af doktor Phil. V.J. von Holstein Rathlow, dengang ansat ved statsbiblioteket. Bogen skulle sælges på auktion. Auktionarius var kaptajn Poul Sommer, lederen af Sommerkorpset, som var de sidste rester af det tidligere Schalburgkorps.

Overskuddet af auktionen skulle gå til gavepakker til de danske soldater på østfronten. Min far fik bogen, for dengang en stor sum af 50 kroner og fik efter auktionen Von Holstein Ratlau til skriftlig i bogen at bevidne, at det virkelig var det eneste eksemplar, udover det som blev sendt som gave til Hitler.

Mine forældre betragtede bogen som et klenodie og senere har min mor, hver gang der var økonomiske bekymringer, altid sagt: „Vi kan sælge bogen, hvis det bliver nødvendigt. Husk vi har altid bogen".

Jeg har stadigvæk bogen i min besiddelse. Jeg kender ikke dens værdi, hvilket også er uden betydning, men den minder mig meget om historien om den fattige familie, hvor mor havde sit skrin stående på komfurhylden. Og når der var vanskeligheder, sagde hun: „Husk når der ikke er andre udveje, kan vi altid tømme mors skrin". Da moderen døde og man åbnede skrinet, var det tomt. Undtagen at her havde hun lagt sin salmebog.

Det var ved den tid, at Tysklands krigslykke begyndte at vende. Nu begyndte danskerne at dele sig i to lejre. Mange fik travlt, for travlt med at tage afstand fra deres tidligere tyske sympatier. Blandt dem, mine forældres naboer. De begyndte at gå med Kongemærker i knaphullet om søndagen og arbejdede på byggeriet af den tyske flyveplads i Tirstrup om hverdagen. Det gav jo gode penge og det var nu pænt bekvemt med et ben i hver lejr. „Man var vel nok en god dansk mand".

Min fars stolthed bød ham dog, at vedgå sin overbevisning. Det var også den sommer at sabotagerne tog til og Århus havn blev sprængt i luften.

Det var lidt over middag en sommerdag, hvor min bror og jeg var på vej til stranden. Men da vi kom op på landevejen, så vi pludselig en ildsøjle og en masse røg inde fra havnen og lige efter kom der et enormt brag. Vi blev meget bange og skyndte os hjem.

Senere på dagen kom min far hjem og fortalte, hvad der var sket og at de fleste vinduer i havneområdet var knust, deriblandt vinduerne i hans eget værksted.

Det var også den sommer at volden og terroren begyndte. Først var det kun råberi på vejen til og fra skolen, men da sommerferien kom og kvarterets voksne havde travlt med at blive „Åh, så danske", blev det mere organiseret. Vi blev passet op, især på vejen hjem og blev gennembanket. Det gik nok mest ud over mig, nok fordi jeg vendte mig om mod dem. I dum stædighed. Til sidst blev det så voldsomt at jeg fik hovedet slået så meget, at mit ene øre blev ødelagt. Det kostede mig tre ugers indlæggelse på en privatklinik ved en specialist. Jeg husker stadig, hvor bange jeg var de tre gange i alt, de skulle operere mig. Det var på samme tid, at der var folkestrejke, så mine forældre kunne ikke komme og besøge mig hver dag. Men oppe fra klinikkens vinduer kunne jeg se ned på Banegårdspladsen og se de mange mennesker, der løb ude på kørebanen, hvor de væltede to sporvogne.

Men de kom ikke over til rådhuset, på den anden side af gaden, for der stod der en masse tyske soldater. Jeg kunne ikke forstå, hvorfor folk opførte sig sådan, for sidste sommer kunne de da godt snakke med soldaterne.

Da jeg selv 10 år senere var dansk besættelsessoldat i Tyskland, kunne jeg godt forstå den menige tyske soldats forundring over danskernes opførsel under krigen. De udtrykte det således: „I går et klap på skulderen, i dag et spark i røven og i morgen en kniv i ryggen", af en Åh, så god dansker, der bekvemt gik under civilt dække. Jeg forstår dem også når de sagde, at der var to slags danskere de respekterede under krigen. Det var dem i engelske og tyske uniformer, og så var der alle de andre. Vi der dengang var udstationerede ved den danske kommando i Tyskland, var

lykkelige for, at tyskerne ikke havde lært af danskerne, men respekterede en soldat.

Det var blevet efterår og vinteren nærmede sig. Efterhånden var det blevet så almindeligt med luftalarm, at når den lød, gik min far rundt i huset og slukkede mest muligt lys og så gik vi ind i soveværelset. Derfra kunne man dengang se både Århusbugten og ud mod Tirstrup flyveplads. Det var et storslået syn, som vi børn jo ikke fattede uhyggeligheden af, når det tyske flak og antiluftsskyts buldrede løs og de enorme lyskastere fejede hen over himlen.

Efterhånden var der ikke mere snedkerarbejde, så min far fik en stilling som mester på et tysk materialelager. En betroet post, som selvsagt kun blev besat af et pålideligt partimedlem. Samtidigt blev han også kontorist og tolk for tyskerne.

Vi børn begyndte nu at gå til spejdermøder i NSU, Nationalsocialistisk ungdomsorganisation. Vi var ikke gamle nok til at gå i uniform, hvilket jo nok var et held, selv om vi misundte de store drenge og piger deres flotte udrustning.

Terroren mod os børn blev nu så slem, at vi ikke kunne gå på vejene, uden der var voksne der fulgte os. Og når vi havde været inde i Århus til spejdermøder, blev vi altid fulgt hjem af 2-3 af de næsten voksne NSU´er. Og kunne de på vejen fange nogle af vores plageånder, skulle vi fortælle hvornår og hvor meget de havde tæsket os og så fik de en tilsvarende gang bank, blot meget voldsommere, medens vi så på. Efter sådan en omgang havde vi fred et stykke tid, men det siger sig selv, at sådan noget kun er

med til at opbygge et grænseløst had. Ikke alene fra vores plageånder, men også fra deres forældre. Så nu begyndte både børn og voksne også at råbe af mine forældre.

Det var det efterår jeg fik min første undervisning i selvforsvar, for som min far sagde: „Når han ikke vil løbe, må han lære at slå fra sig". Og det lærte jeg.

Julen kom. Det er den jul jeg mindes bedst i hele mit liv og nok et af de tidspunkter, der har givet mig mest livslærdom. Juleaften begyndte som sædvanligt med at min farmor kom om eftermiddagen og vi gik med hende i kirke som vi plejede. Dog med den forskel, at denne gang var min far med som vagt. Selv ikke denne aften kunne vi føle os sikre, skønt denne aften var selv kanonerne på fronten tavse.

Da vi kom hjem var julebordet dækket og vi var begyndt at spise. Pludselig rejste min far sig, han havde hørt støj uden for huset. Vi fik besked om at blive inde i stuen, medens min far bevæbnet med en tyk stok og en lygte, gik ud for at undersøge sagen. Lidt efter kom han ind sammen med en tysk soldat. En stor dreng på bare 18 år, helt opløst i gråd og med en fuldstændig knust og frossen alpeviol knuget ind til sig.

Forklaringen på hans tilstedeværelse var, at han var inviteret til at holde juleaften ved en familie Schouv, der boede i nærheden og hvor manden var frivillig dansk soldat på Østfronten i SS Division Viking. Men de havde glemt ham og var taget til byen.

Min far fik trøstet drengen og fik ham vasket og sagde at han skulle holde juleaften sammen med os og bad min mor lave en julegave til ham. Jeg husker endnu hun græd, da hun pakkede et stykke sæbe ind og sagde at han jo ikke var meget ældre end hendes egne børn.

Min farmor sagde: „Ja, men Åge, det er jo en tysker, hvor tør du“?

Nej, sagde min far, han er ikke blot en tysker, han er et menneske, en stor dreng.

Da vi havde danset omkring juletræet, havde min farmor fået endnu en dreng, som senere på aftenen kaldte hende „Grossmutter". Senere på aftenen ville den unge soldat, som jeg ikke husker navnet på, forlade huset, så ingen så at han havde været der. Men min far forlangte, at han skulle blive natten over, for ingen skulle forlade hans hus i ly af mørket og slet ikke julenat. Han anede slet ikke at denne beslutning senere skulle få skæbnesvangre konsekvenser.

Det er nok her til læsernes orientering, nødvendigt at forklare hvad SS Division Viking egentlig var. De danske deltagere i denne enhed var frivillige for en dels vedkommende, tidligere danske soldater. Det var nemlig sådan, at den Kongelige Danske Regering anerkendte, at officerer, befalingsmænd og menige, som havde forrettet militærtjeneste efter 1931, trådte uden for nummer og meldte sig til Frikorps Danmark, under Waffen SS, formeret i en infanteribatalion.

Det var da også den danske General Gørtz, der ved en parade på Ryvangskasernen, på Kong Christian den X's vegne, slog søm i frikorpsets fane før afrejsen til fronten. „Vi kan vel nok, vi danske"

De første der trådte uden for nummer, i den danske hær, var dem der meldte sig til fronten i Finland, dengang Josef Stalins horder overfaldt det lille nordiske land. Det var styrkerne herfra, der senere under den tidligere kaptajn fra livgarden, C.F. von Schalburg, dannede Frikorps Danmark, som indgik i de tyske styrker under navnet SS Division Nordland og SS Division Viking, som for størstedelen var styrker fra de nordiske lande og fra

randstaterne Estland, Letland og Litauen. Denne styrke vandt sig i øvrigt stor hæder i kampene om Stalingrad, under General von Runestedt. Det var her de senere kendte ord lød: „Armeen viger i øst og armeen viger i vest, men Frikorps Danmark holder stand på sydfronten".

Næste morgen tog den tyske soldaterdreng ind til kasernen i Århus og fortalte om sin juleaften.

Det var 1. juledag om aftenen. Vi havde alle sammen fulgt min farmor hjem til hendes aldersrentebolig i Århus og vi børn var lagt i seng. Meget sent om aftenen blev der forsigtigt banket på hoveddøren. Min far undersøgte, hvem det var og lukkede op. Udenfor stod den unge soldat fra juleaften og ude i mørket endnu to soldater. Det var ældre mænd, som havde hørt den unge soldats beretning. De spurgte om de ikke godt måtte få lov at se de sovende børn. Den ene var frisør fra Hamburg og jeg husker han hed Wagner. Han havde et par tvillingedrenge på min brors og min alder, som han ikke havde set i 2 år. Den anden var en stor og kraftig mand. Han var operasanger (jeg husker ikke hans navn) og var lige kommet fra fronten i Rusland. Min mor har senere fortalt, at han ikke vidste, hvor hans børn var og om de levede.

Min far og mor viste dem ned i kælderen, hvor vi sov. Vi vågnede ved at de to mænd stod og græd. Min mor bad os om at stå op og gå op i stuen. Den store soldat løftede mig op og bar mig op af trappen. Det var første gang jeg opdagede, at voksne også kan græde, samtidigt med at de smiler.

Den nat glemmer jeg aldrig. Alt lys blev tændt. Den ene soldat gik udenfor, for at se efter om alle vinduer var ordentligt mørklagt. Og så begyndte min mor at spille julesalmer på klaveret og den store soldat begyndte at synge. Han sang så hele huset rystede og medens han sang løb tårerne ned ad hans kinder. Jeg har gennemlevet dette hver jul siden og særligt den jul jeg selv var besættelsessoldat i Tyskland. Da forstod jeg, hvorfor han græd. Ud på morgenen var vi børn faldet i søvn og de to ældre soldater fik lov at lægge min bror og mig i seng. De har nok drømt om deres egne børn. Min mor fortalte senere, at de blev meget længe nede ved vores senge.

Om morgenen blev mine forældre vækket ved, at der var noget der lugtede brændt. Min far skyndte sig op og ud i køkkenet. Der stod de to ældste soldater og rettede an til morgenmad. Den unge var sendt i løb ind til Vejlby, med alle deres brødrationeringsmærker. Det min far lugtede som brændt, var rigtig kaffe, noget mine forældre ikke havde smagt i flere år. Den store stod og ristede det på vores stegepande. Han fortalte, at på vej fra fronten i Rusland, var toget kørt forbi et sprængt russisk forsyningstog, så de tyske soldater plyndrede det for hvad de kunne bruge. Og da de vidste, at de skulle på en slags rekreation i Danmark, havde han slæbt en sæk kaffebønner med. Og nu skulle der ristes så meget at drengens nye „Grossmutter" kunne få en stor dåse kaffe.

Vi børn var nu vågne og stod og så vores ven fra juleaften løbe gennem sneen ned mod huset, med favnen fuld af brød. Det blev et festligt morgenbord og soldaterne tog afsted ind til kasernen. Deres afgang blev fulgt med stor interesse og sikkert også med

forargelse. For på dette tidspunkt kunne alle jo se, at det kun var et spørgsmål om tid, inden Tyskland tabte krigen. Og alle havde mægtig travlt med at tage afstand fra dem og blive „så danske - så danske".

Vinteren gik, det blev forår og min far var tit hjemmefra et par dage ad gangen. Han var både i København og i Jylland. Han var blevet meget forsigtig, men den pistol han havde fået udleveret, lå altid hjemme. Vi spurgte ham, hvorfor han ikke tog den med sig og fik den besked, at han ikke ville risikere at skyde nogen.

Jeg husker min mors fødselsdag det år. Det var den 11 marts, samme dag som Kronprins Frederik og som i alle andre familier blev hun vartet op fra morgenstunden. Alt var smil og latter, ingen af os kunne jo ane, at netop denne dag skulle blive den sidste lykkelige dag i over et år. Så derfor vil jeg her give mine læsere et råd: „Lev livet i dag, for i morgen?? Hvem ved".

Der kom mange gæster den aften, alle var så alvorlige. De talte kun om krigen. 9 dage senere kom min far ikke hjem om aftenen som han skulle. Det var den 20. marts 1945 og vi begyndte at blive meget bange. Senere på aftenen kom nogle af min fars kammerater og nogle civile tyskere og fortalte, at han heller ikke var mødt på arbejde om morgenen. Nu ankom der også nogle soldater der skulle gå vagt både inde og uden for huset. Nu var selv vi tre børn klar over, at der var noget alvorligt galt. Det blev sent og vi tre børn blev lagt i seng inde i dobbeltsengen i soveværelset. Hele næste dag gik, hvor vi intet hørte om vores far.

Om aftenen sov vi igen i soveværelset.

Jeg husker ikke hvad tidspunkt på natten det var, at min mor stille kom ind og lagde sig i sengen, vækkede os og sagde: „Nu har vi ikke nogen far mere" og så græd hun.

Efter nogen tid fik vi at vide, at han var skudt på gaden af modstandsbevægelsen. De havde fjernet alle papirer, så hans lig blev indleveret på hospitalet som ukendt.

Fra den dag var der nu hele tiden vagtsoldater i vores hjem og min fars kammerater og repræsentanter for tyskerne, kom for at hjælpe min mor med den forestående begravelse. Jeg husker ikke meget fra dagene op til min fars bisættelse, men den dag det skulle foregå, blev vi hentet i bil sammen med vores farmor. Og foran bilen kørte en bil med tyske vagtsoldater. Vi blev kørt ind til det tyske militærhospital i Århus, hvor min far var lagt i kiste. Vi børn skulle her se vores far for sidste gang. Det jeg husker mest er skudhullerne i hovedet og i den ene hånd. Det er vel forståeligt, at det optænder et grænseløst had og et råb om hævn i en 11-års drengs sind. Et had som i mange år var meget kraftigt. Men nu med livets erfaring, er blevet en slags medlidenhed med de mennesker, der måtte leve med deres handlinger.

Ligeså forståeligt er det for mig, at min mors had og bitterhed overskyggede alt andet og hendes ønsker om hævn over hendes mands bødler, fulgte og forfulgte hende resten af livet.

Den dag så vi også et andet glimt af krigens rædsler. En dør blev nok ved en fejltagelse åbnet og vi så ind i et lagerrum, hvor der lå lig ved lig, ligesom oste på hylder. Børn og voksne mellem hinanden. Det var døde fra hospitalet og flygtningelejren, der

endnu ikke var blevet begravet. En soldat lukkede stille døren og sagde på dansk: „Som I kan se, er jeres far ikke alene". Også dette syn brændte sig ind i det nu temmeligt følsomme barnesind.

Min fars kiste blev lukket og sat op på en hestetrukket rustvogn og skulle føres gennem Århus op til Vestre Kirkegårds kapel, hvor den skulle stå til begravelsesdagen, som besynderligt nok var langfredag. Foran rustvognen og bag ved ligfølget, som var meget stort (min far var meget afholdt), gik der en deling vagtsoldater. Man var bange for attentater. Min fars kammerat Meinicke, som hjalp min mor med at ordne begravelsen, var blevet skudt samme morgen. En mand på cykel var kørt op på siden af ham og dræbte ham på stedet. I kapellet medens følget sang en salme, vendte min mor sig pludseligt om mod os børn og smilede og sagde: „Så I ham ikke, var der ingen der så ham". Vi vendte os om og sagde: „Hvem mor". Hun kikkede på os og sagde: „Far var her, han tog mig om skulderen".

Det er ikke et spørgsmål om man er troende eller ej, men selv den dag i dag, er jeg overbevist om, at hun så ham. At han var der, selvom de omkringstående rystede på hovedet og sagde: „Nu slår det klik for hende".

Da vi kom hjem fra kapellet, havde de tyske vagtsoldater som passede på huset og os, købt indholdet af en bagervogn for deres rationeringsmærker. De ville glæde os børn. De havde banket møbler og tæpper, pudset vinduer og gjort rent overalt. De prøvede at hjælpe på bedste måde. Der var nemlig ikke ret mange danskere der turde besøge os mere.

Den dag min far blev begravet, havde hans partikammerater og det tyske feltpoliti (det danske politi var jo som bekendt interneret i Frøslevlejren) lagt en sikkerhedsring omkring den del af kirkegården, hvor begravelsen skulle foregå. Man var nu indstillet på, at der ikke måtte ske os mere og ville vise den stadig mere aktive modstandsbevægelse, at man var i stand til, at opretholde ro og orden.

Udenfor kirken var der opstillet et tysk vagtkompagni og inde i kirken stod min fars kammerater langs begge vægge. Midt på gangen stod min fars kiste. En egetræssarkofag, fyldt med blomster og ved siden af stod der to æresvagter, med det tyske og det danske flag. Det skal her indskydes, at vores sognepræst ikke ville begrave en skudt mand, hvis hans kiste var svøbt i Dannebrog. Så aftenen før begravelsen, opsøgte min mor nabopræsten og bad ham om, at forrette begravelsen. Han sagde ja og sagde videre, at med så mange venner afdøde havde i denne svære tid, var det nok gud ligegyldigt om der var faner med til begravelsen eller ej og han ville gerne have lov til at forrette bisættelsen. Jeg husker ikke så meget fra højtideligheden inde i kapellet, men da kisten blev ført ud, stod vagtkompagniet opmarcheret og marcherede foran kisten, ned ad de brede gange mod vores familiegravsted.

Der var mange mennesker, der fulgte efter vores mor. Os tre børn og vores farmor, som var den eneste af familien der kom. Resten af vores familie blev væk og vi har ikke set meget til dem siden. Vi kunne jo risikere at blive til besvær. Tæt ved os var der hele tiden nogle af vores store NSU kammerater, der hele tiden

var parate til at hjælpe os. Efter vagtkompagniet og foran kisten som blev båret af 8 soldater, gik fire soldater med to meget store kranse mellem sig og bag dem gik de to fanevagter. Selv om det hele var så sørgeligt, husker jeg endnu den stolthed jeg følte over, at alt det blev gjort for min far. I dag så mange år efter kan jeg stadig føle stolthed over, at han havde så mange venner, der turde vise ham den sidste ære. Da præsten havde talt ved graven, sang følget: „Usynlig følger os en skare". Derefter lød der en kommando til vagtkompagniet og de affyrede en æressalut på tre skud for min far. Det var første og eneste gang det skete i Århus over en civil ansat ved tyskerne. Der blev nu en knugende stilhed og alle begav sig ned til det dengang obligatoriske kaffebord. Også hér deltog præsten, en modig mand under de omstændigheder. Min fars logebrødre fra Serabions-ordenen, var knapt så modige. De deltog ikke, men logen havde jo også ofret 50 kroner i dødemandsbidrag.

Da vi kom hjem, tog min mor et sammenfoldet lommetørklæde frem og viste os indholdet. Der var to pistolkugler, som jeg stadig opbevarer og hun sagde: „Disse kugler dræbte jeres far. En dag finder vi dem der gjorde det og så skal de stå til regnskab". Forståeligt nok var hendes sind præget af grænseløs sorg og had, som naturligvis smittede af på os børn. Vi ønskede nok alle sammen hævn. De havde jo slået vores far ihjel.

2. påskedag, tre dage efter at min far var begravet, var der stadigvæk vagtsoldater i vores hus. Soldaterne fra juleaften havde været der flere gange og nogle af min fars kammerater var på besøg, for at planlægge, at vi børn skulle sendes i sikkerhed på Sjælland. Vi stod på altanen og kikkede på det lange transporttog, der kom kørende ude på jernbanesporet fra Lystrup til Århus. Pludselig kom der en stor røgsky og de midterste af togvognene rejste sig. Det så ud som om, de blev stående meget længe, før de faldt ned til begge sider. Det var en jernbanesarbotage vi så. Der blev nu en heftig aktivitet i huset. Nogle af vagterne begyndte at løbe over markerne og skød. De havde set to mænd køre væk fra banen på cykler. Der blev også slået alarm på telefonen. Jeg har senere fået at vide, at den var koblet direkte til det tyske feltgendarmeri.

Hele eftermiddagen kørte tyske militærkøretøjer og danske ambulancer ned ad vejen forbi vores hus og ud over markerne.

Man havde taget fejl af togene og ved en fejltagelse sprængt det forkerte. Det var et flygtningetog og ikke det ventede gods og ammunitionstog, så der var mange sårede. Også denne dags oplevelser står præget i min hukommelse. Jeg spørger tit mig selv, om min tilværelse var blevet anderledes, hvis jeg i barndommen var blevet skånet for at opleve mine medmenneskers ondskab og had. For det kan ikke undgås, at det sætter sit præg. Man bliver alt for hurtig voksen.

Et par dage efter startede vi turen til København. Vores mor og os tre børn. Vi havde en civil vagt med, til at passe på os. I København overnattede vi på NSU førerskolen ved Svanemøllen. Den var bevogtet, så der var vi i sikkerhed. Næste dag blev vi kørt til Humlebæk. Vi skulle bo på Krogerup Højskole, der dengang var indrettet til kostskole, oprettet af Nationalsocialisterne. Og de børn der gik der, var sendt væk af samme grund som os og de var børn af frontsoldater.

Skolen var bevogtet af HIPO (forkortelse for Hilfpolizei), så de børn der var sendt dertil, kunne være i sikkerhed. Her oplevede vi nogle uger, hvor sindene faldt lidt til ro. Et par gange skød vagterne om natten, men af hvilken grund ved jeg ikke.

For at læserne kan forstå flygtende børns sindsstemning, gengiver jeg her, et brev min søster sendte til vores mor fra Kostskolen, dateret den 3. maj 1945.

Kære mor

Jeg håber du har det godt, vi har det også godt. Den pige der var kommet på hospitalet er kommet hjem igen, så blev jeg jo flyttet og kom ind på den anden stue til de store at ligge, så i dag rejste en pige der hed Musse, så fik jeg hendes skab. Nu har jeg fået mine sager i orden, men jeg tænker at jeg pakker noget af det ned i kufferten. Alle HIPOmændene og køkkenpigerne er rejst i går eftermiddags og så versegod, måtte Ingrid, Gurlig, Norma og mig, samt to voksne igang med at vaske op, lave mad og gøre rent, så vi havde rigtignok noget at bestille. Vi var oppe kl. halv 6 i dag for at gøre rent og lave mad.

Nu ved jeg ikke om du får dette brev, da der jo ikke er nogen forbindelse mellem København og Århus, der kører jo slet ingen toge.

Nu må du også snart tage at skrive, jeg har ikke fået brev fra dig endnu, lige nu er der kommet en masse NSU piger til at lave mad og gøre rent, så er vi nok fri. Du må undskylde du ikke får pakke, det er ikke fordi vi ingen penge har, det har vi nemlig. I forgårs var jeg nede ved rektor og hæve 3 kroner, 1 krone til hver og så ville jeg jo have haft udgangstilladelse, men kunne ikke få det. Men nu vil jeg se om jeg kan få det i morgen, hvis det ikke er for farligt.

Nu vil jeg slutte for denne gang med de kærligste hilsner og kys fra Svend, Erik og Oda.

NB: Dette brev så min mor først 1 år senere, da hun blev løsladt.

Så kom den 4. maj. Hele eftermiddagen var der uro og vi fik om aftenen at vide, at skolen skulle rømmes. Vores mor kunne selvsagt ikke komme efter os, for på det tidspunkt var hun ikke istand til at forlade huset i Århus. Der blev derfor optaget kontakt til vores meget ældre fætter i København, som efter min fars død havde skrevet til min mor og fortalt, at han også var nationalsocialist og han ville være parat, hvis han kunne hjælpe med noget.

Tidligt om morgenen blev alle vi børn der var tilbage, sendt med toget ind til Københavns Hovedbanegård, ledsaget af to lærere og forstanderen for skolen. Resten var stukket af.

Vores 15-årige kusine ventede på os på perronen og tog os med. Vi skulle køre med bus ned til deres sommerhus i Greve, syd for København. Vi troede, at nu var vi i sikkerhed. I København havde vi jo set, hvordan de kørte mennesker væk på lastbiler, stående med hænderne i vejret, medens voksne mænd og store drenge med studenterhuer og korte bukser, pegede på dem med våben. Vi fik at vide, at det var stikkere, tyskerhåndlangere og nazister. Vi anede jo ikke at på samme tidspunkt, blev vores hus i Århus stormet af en tilsvarende pøbelflok og vores mor ført ud til en lastbil, hvor hun sammen med flere andre måtte stå med hænderne i vejret og blive kørt bort.

Vores tro på sikkerhed varede kort. Et par timer efter vores ankomst, fik vi at vide, at vores fætter var blevet fanget, netop som han stod af bussen, 5 minutter fra sommerhuset. Vores kusine, hendes mor og mormor der var delvis lam, var nu alene med tre flygtende børn, som efterhånden var meget bange. De besluttede

nu at opsøge min fars søster i København og igen kørte vi i bus mod en for os uvis fremtid. Overalt så vi råbende og skrigende mennesker, der spyttede og slog på menneskerne oppe på lastbilerne og folk i bussen råbte hele tiden. Jeg husker især, da vi kom til Valby station. Her trak de to store piger ud på vejen.

De klippede deres hår af og rev tøjet af deres overkroppe, medens folk hylede og skreg „Tyskertøser", „Feltmadrasser" og de slog dem, så de blødte. (Hvad med de tyske piger, som jeg og andre danske soldater gik ud og dansede med 10 år senere i Itzehoe og Hamburg. Hvad vil den skrigende og selvretfærdige danske hob mon kalde dem? Nogle af de danske soldater giftede sig endog med en tysk pige)

Min kusine hev afsted med os og vi skyndte os hen i den gade, hvor min faster og onkel boede. Vi kom op til deres entrédør på 2. sal og ringede på. Da min faster lukkede op, skubbede min kusine os ind i entreen og sagde: „Nu må du tage dig af Åges børn, for nu har de også lige fanget min far" og så løb hun ned af trappen og var væk.

Der skal her indskydes, at hendes far ikke overlevede fængslet. Han blev slået så meget, at hans nyrer blev ødelagt. Da han blev blind af nyresvigt, blev han løsladt og døde 2 dage senere. Man frafaldt tiltale, man havde ingen grundlag for hans fængsling, kun hans medlemskab i et politisk parti, der var repræsenteret i det danske folke- og landsting.

Min faster blev meget bange og tog os ind i stuen, hvor hun trak gardinerne for, så ingen i ejendommen overfor, kunne få øje på os. De hang nemlig i vinduerne og råbte ad dem, der blev fanget.

Der var mange „forbrydere" i Danmark den dag og helteskaren steg i antal. Efterhånden som faren var ovre, var det hele jo bare skæg og ballade. Der var jo nu en enorm hær af frihedskæmpere, til at indfange alle de såkaldte landsforrædere, stikkere, Tyskertøser og naboer man var uvenner med m.m. For besynderligt nok steg den virkelige modstandsbevægelses antal i løbet af 2 døgn, fra ca. 5.000 til 55.000 mand. Nå, men nu var faren jo heller ikke så stor. Den tyske værnemagt var jo afvæbnet og forsvarsløs og de danske politibetjente var nu igen i tjeneste og udstyret med våben og det rød/hvide/blå armbind.

Vores onkel kom hjem. Han var rutebilchauffør ved statsbanerne. En stille og meget venlig mand, som fik beroliget sin kone, vores to fætre og os. Han syntes, det var rart, at vi var kommet på ferie, for indtil videre var vi feriebørn fra Jylland, hvis nogle spurgte. Der gik nu flere dage hvor vi ikke måtte komme ned på gaden.

Der var givet besked til vores farmor i Århus, om hvor vi opholdt os. Farmor fortalte nu, at vores mor var blevet arresteret i huset i Risskov. Blandt dem der anholdte hende, var besynderligt nok den nabo, som hun blev beskyldt for at have angivet til tyskerne. Torvald Larsen hed han. Sammen med andre tilfangetagne, blev hun, stående på ladet af en lastbil, kørt til brugsforeningen i Vejlby, i hvis kælder man havde indrettet midlertidig arrest. Her blev de tilfangetagne mennesker stuvet sammen i et rum og da der ikke kunne være flere, blev de transporteret gennem Århus ud til Marselisborg skole, som nu blev brugt til internat.

I bogen *Århus under besættelsen*, kan man læse følgende på side 306 og frem.

„Kun i de færreste tilfælde, var det muligt at tilvejebringe bevismateriale. I det store og hele indeholdt kartotekerne kun navne på personer der var mistænkt for landsskadelig eller uværdig optræden.

Mange af sigtelserne er temmelig løst underbygget. Først og fremmest fordi det var udelukket, at opbevare navne på anmeldere og vidner.

Oplysningerne kom frem gennem byens borgere og ofte gennem flere mellemled. På en vis måde kan man sige, at kartotekerne er baseret på rygter, som cirkulerede til forskellig tid. At der måtte ske fejltagelser, var uundgåeligt. Det er dog yderst sjældent, at kartotekernes oplysninger er hen i vejret, bortset fra nogle få tilfælde af personforveksling, som følge af navnelighed.

Derimod er det ikke ganske sjældent, at mindre alvorlige eller endog rene bagateller er blevet opfattet som mere kompromiterende og ubetydelige leverancer til værnemagten, kan være blevet opfattet som værnemageri og lidt tilfældigt og forholdsvis uskyldigt maskapi med værnemagten, kan have givet anledning til alvorlig mistanke. Kartotekernes svaghed var måske snarere den, at de aldrig blev komplette. I foråret 1945 var kartotekerne alene for Århus-området oppe på over 2.000 navne". Citat slut.

Mit spørgsmål i dag må være, hvor mange af disse navne stammer fra nabostridigheder, familievrøvl eller almindelig misundelse,

eller var halvdelen af Århus befolkning mon forbrydere. Ihvertfald må man sige, at det juridiske grundlag, har været meget spinkelt.

I løbet af nogle dage fik min mor, af mig ukendte kanaler, men formidlet af vores farmor, besked om hvor vi opholdt os og at vi var i god behold. Vi fik også at vide, at vores mor var fængslet, men vi kunne jo ikke forstå hvorfor. Hun havde jo ikke gjort noget.

Blandt min mors medfanger, var der en højtstående politimand, som havde kendt min far og hvis tidligere underordnede, der nu var myndighed, stadig havde en smule respekt for ham. Han bad dem nu sørge for, at vi blev anbragt et sikkert sted og at der ikke skete os mere.

Den 18. maj fortalte vores onkel os, at vi næste dag skulle flytte på et børnehjem, indtil vores mor igen kunne tage sig af os. Vi fik samtidig at vide, at vi nok aldrig kom tilbage til Århus. Vores hus derovre var efter hvad vores farmor fortalte, plyndret og næsten knust. Min fars tidligere ansatte havde været ude og lukke de knuste vinduer og døre med brædder og sat de endnu hele møbler i depot. Modigt gjort, på den tid, så min far var ikke helt glemt.

Vi ankom om formiddagen til Barnets Hus, Anexgårdsvej 5 i Rødovre. (I dag er det revet ned og der er bygget en børnehave på stedet).

Vores faster afleverede os til forstanderen, en venlig gammel mand, der hed Sørensen. Han viste os ind i spisestuen, hvor de øvrige ca. 50 børn sad og spiste middagsmad. Vi fik anvist en plads og skulle spise med, medens vores faster talte med forstanderen. Vi fik nu lov at sige farvel til faster og bagefter skulle assis-

tenterne, som de voksne kaldtes, vise os vores fremtidige hjem. For første gang siden afrejsen fra kostskolen i Krogerup, skulle min bror og jeg skilles fra vores 2 år ældre søster. Det var nok sværest for hende, vi var trods alt to.

Vi blev vist ind i en sovesal, hvor der i alt skulle sove 20 drenge i alle aldre. Nede i den ene ende, var der et værelse. Her boede en af assistenterne, en venlig dame, som vi drenge alligevel var lidt bange for. Hun hed Bolette Nielsen og var grønlænder. Hun så jo anderledes ud og gik lidt anderledes, så vi drenge kunne altid høre hendes skridt på lang afstand. Hun måtte blive i Danmark under hele krigen, for hun kunne ikke komme hjem til Grønland.

Vi fik anvist senge ved siden af hinanden, samt et lille skab, hvor vi skulle lægge vores tøj om aftenen. Her skulle vi også opbevare vores få ejendele, men skabet kunne ikke låses. Så vi blev hurtigt vant til, at bruge bukselommen til skatkammer. Vi skulle nu aflevere alt vores eget tøj og blev sendt i bad. Da vi havde tørret os, blev håret kæmmet, der blev nemlig set efter om vi havde lus, hvad mange mennesker havde på det tidspunkt, hvor varmt bad og hårvask hørte til sjældenhederne. Så fik vi børnehjemmets tøj på og blev sendt ud for at lege med de øvrige børn. Vores eget tøj så vi ikke mere til, det blev lagt i depot.

De andre børn ville gerne lege med os, men vi var nu blevet meget mistænksomme og så kun fjendtlighed og fare. Så tilsidst gik vi bare rundt for os selv. Mine søskende husker også den første aften. Det var lige før vi blev kaldt ind i seng. Vi sad på kanten af sandkassen og snakkede om hvorfor vores mor nu var i fængsel. Det var jo ikke hende, der havde slået nogen ihjel. Vi ønskede

sådan, at der var nogle vi kendte, nogen vi kunne betro os til. Vi følte os meget små og meget, meget alene.

Det var her jeg så ham første gang. En gammel mand i slidt mørkt tøj, kom stille gående hen mod os, rygende på en lang pibe. Han standsede ud for os og kikkede lidt. „Nå, så det er jer, der er de tre nye. Jeg har hørt, hvad der er sket med jeres far og mor, men hvis vi fire nu hjælper hinanden lidt, så tror jeg nok det skal gå". Han spurgte om vores navne og sagde: „Ja, mig må i kalde Jensen og imorgen tidlig så synes jeg I skal komme ud og hjælpe mig i haven. Nu går vi en lille tur rundt i haven, før vi går op i seng". Han blev min ven, den eneste voksne jeg i lang, lang tid havde tillid til. En nusset altmuligmand, som boede i et lille kammer, bag ved Børnehjemmets vaskeri. Jeg tilbragte det meste af min fritid i hans selskab.

Vores skolegang begyndte i august og var hver anden dag om formiddagen og hver anden dag om eftermiddagen. Det foregik i en dertil indrettet skolestue og der var kun én lærer til samtlige børn og han underviste i alle fag. Vi var delt i to hold fra 1-4 klasse og fra 5-7 klasse.

Læreren var en stor skaldet og meget selvglad mand, der kunne snakke om atombomben i timevis, som om han selv havde skabt den. Vi børn kaldte ham da også for manden med atomnakken, fordi hans fede nakke altid vældede ud over flippen. Men vi lærte til gengæld ikke ret meget af de almindelige fag, som dansk og regning. Når vi var fri for skolen, hjalp min bror og jeg Jensen i haven, eller med at skovle brunkul til fyret. Når vi skovlede

brunkul, var der altid en ekstra præmie. Det var, at vi fik et ekstra bad, udover det ugentlige og rent tøj på. Det lugtede altid så godt af sæbe. De bedste dage var, når vi arbejdede om formiddagen, hvor højdepunktet var frokost med Jensen. Den foregik altid på hans kammer. Vi 2-4 drenge som hjalp, blev bænket ved bordet.

I dag vil man nok grine højt af traktementet og pædagoger, som der ingen fandtes af på børnehjemmet, ville nok have spredt fæle rygter om den gamle mands motiver. Men for os drenge, var det nærmest en højtid. Jensen bredte en avis ud på bordet og satte et lille glas foran hver af os og fyldte det med vand. Hans eget glas fyldte han fra en flaske på hylden.

Det er senere gået op for mig, at det jo var hans daglige snaps. Så pakkede han rugbrødsskiverne fra børnehjemmets køkken ud og skrællede et par løg og så begyndte herrefrokosten. Vi dyppede løget i salt og tog en bid af det og dertil en bid brød. Det hele blev så skyllet ned med vand. Ind i mellem var der så tid til, at betro ham vores glæder og sorger. Nok mest det sidste og han var altid parat med en forklaring og et trøstende svar og han sluttede altid med sætningen: „Der er en masse ondt og godt til alle mennesker og når man har brugt alt det onde, har man da heldigvis alt det gode tilbage, så har vi da det at glæde os over". Denne resignerende livsvisdom, som jeg delvist har tillagt mig, var nok grunden til, at han var så god til, at lytte og trøste.

Da vi havde været på børnehjemmet en uge, kom der pludseligt nogle vi kendte. Fire drenge og en pige, som også havde været på kostskolen i Krogerup. Deres mor var også i fængsel, hendes forbrydelse var den, at den yngste drengs far var tysk soldat og at

hun ikke kunne fortælle hvor han opholdt sig. Samme dag ankom også en lille forældreløs tysk dreng, der hver gang der kom en flyvemaskine, løb afsted i rædsel og skreg: „Flieger, flieger".

Da den ældste af de nyankomne drenge og pigen talte noget tysk, som de havde lært af deres lillebrors far, var det jo naturligt, at han kom med i vores nu store „familie", der blev knyttet stærkt sammen af en fælles ukendt skæbne. Et sammenhold, som varede langt ind i voksenalderen.

Efter et par måneders forløb, rejste de fem søskende igen. Deres mor var blevet løsladt og min storesøster tog sig nu af den lille flygtningedreng, samtidigt med, at hun begyndte at hjælpe til i køkkenet og på systuen.

Alle børn over 11 år, skulle arbejde nogle timer hver dag, det havde forstanderen bestemt. Vi drenge skulle også lære at sy og stoppe strømper på systuen og vi skulle på skift være med til den store opvask, som jo foregik med håndkraft. Især husker jeg rengøringen af den store havregrødsgryde, som jeg syntes var et ulækkert arbejde. En af de bedste arbejdsopgaver var at hente gammelt brød ved bageren på Damhustorvet. Det blev brugt til foder til børnehjemmets to slagtegrise.

Inden vi kom tilbage med brødet, stod vi på hovedet i sækken, for at finde småkager og lignende søde sager. Ingen af os tænkte på, at det havde været på gulvet og var fejet sammen. For os var det, det fineste slik og en gang imellem skete det jo også, at bagersvendene stak os et fint varmt stykke wienerbrød med tykt glasur.

Ugens højdepunkt var naturligvis lørdag og søndag. Når sidste skolehold var færdig om lørdagen, begyndte badningen. Først pigerne og senere drengene. Så ved aftensbordet var sæbelugten ved at tage magten fra spegepølsen og leverpostejen og efter spisetid gik vi alle sammen så stille rundt, for vi skulle jo være rene til næste dag. Det var altid de aftener vi talte om vores mor. Hvornår hun mon kom og hentede os og om vi nogensinde så hende igen.

Søndag morgen stod vi alle sammen og ventede ved det store skab i sovesalen. Vi skulle have udleveret søndagstøjet og vi var alle sammen meget fine, når vi spiste morgenmad. Også morgenbordet var finere om søndagen, for udover den sædvanlige havregrød, fik vi også en krydder med smør og varm kakao, (noget man sikkert ikke fik i ret mange hjem, da kakaoen var en gave til børnehjemmet, vistnok fra amerikanerne og næsten umulig at skaffe).

Søndag var også den dag, hvor vi kom i biografen, kl. 15.00 i Rio Bio med unummererede pladser (noget man skal have oplevet, når et par hundrede børn, stormer ind gennem dørene og bemægtiger sig salen og den enorme larm af de klaprende træsæder. Så ved vi, at nu er det søndag og forventningen til Hoppalong og Gø og Gokke stiger til uanede højder). Biografturen begyndte med, at forstander Sørensen kom ned af trappen, stor og venlig, med en stak papirslapper, hvorpå der var stemplet *Barnets Hus*. Han stod og kikkede ud over børneflokken og der var altid et par stykker der fik at vide, hvorfor de ikke måtte komme i biografen. Enten havde de været ulydige, eller hvad værre var, ikke at have passet det

arbejde de var sat til og straffen var jo dobbelt hård, når det skete for øjnene af alle de andre børn.

Søndag var også besøgsdag og jeg husker især den søndag i august, før min søsters fødselsdag. Vi ventede besøg af vores faster, som kun havde været der 2 gange siden min brors og min fødselsdag i juni. Vi ventede alle tre meget spændt og faster kom. Hun havde gaver med til os alle tre og vi glædede os til at vise hende de breve vi havde fået fra vores mor. Hun måtte skrive et brev til os om ugen og hun måtte modtage et ugentlig fællesbrev fra os.

Jeg vil her gengive noget af den korrespondance mellem mor og børn, eller mellem børnehjem og fængsel.

(udateret)

Kære mor

Mange tak for dit brev, som vi modtog forleden dag. Vi var glade for at høre fra dig. Jeg fik et brev fra Ellen i går, hun spurgte mig, om jeg vidste hvor lang tid du var fængslet til. Det ved jeg ikke, men vil du ikke nok skrive det til mig, sådan at de kan få det at vide.

I skolen lærer vi ikke meget, men jeg er da gået så meget frem så jeg får UG- i skrivning, så det er da altid noget. Vi havde besøg af onkel i går. Vi har ikke hørt fra farmor, faster Lisbeth og tante Dagmar i lang tid. Pylle ser vi aldrig, men jeg bad onkel om at hilse hende, når de ser hende. Nu er der jo snart gået et år siden vi kom herud, nu håber vi også at vi snart må komme hjem.

Jeg vil slutte med de kærligste hilsner og kys fra

Svend, Erik og Oda

Vi har det godt og håber også at du har det.

NB: Dette er det eneste bevarede brev, skrevet fra børnehjemmet, medens vores mor var i fængsel.

(Breve fra fængslet til børnehjemmet):

Vester Alle 10, Århus, den 22. august 1945

Kære Oda, Svend og Erik

Tak for sidste brev. Mor er glad for at høre, at i alle tre er raske og har det godt. Det var dejligt at høre, at Oda har haft en god fødselsdag, selv om hun må undvære mor. Men en anden gang får vi nok en bedre fødselsdag. Vil du hilse den frøken som har givet dig en bog mange gange fra mor og sige tak. Også alle de andre, som har glædet dig den dag, må du hilse fra mor og sige tak.

Vil du spørge forstanderen for hjemmet, om han vil være så venlig, at skrive en ***anbefaling*** *angående jeres opførsel og optræden på hjemmet, da mor gerne vil have en sådan så hurtigt som muligt. Var faster Marry ikke ude hos dig, det er jo snart Bennys fødselsdag. Når du skriver til farmor, vil du så bede hende sende noget til Benny fra os, så skal mor nok betale det, når mor kommer hjem. Er Helge mon rask. Mor skal hilse jer fra Christiansens, Villadsens og mange andre, som er søde ved mor og nu vil jeg håbe, at i alle tre holder humøret oppe og aldrig glemmer, at gud altid hjælper sine og mor ved, at han altid vil holde sin hånd over dem, som beder derom og det husker i jo nok hver aften.*

De kærligste hilsner og kys fra mor.

Århus den 8. oktober 1945

Kære Oda, Svend og Erik

Mange tak for sidste brev fra jer. Det glæder mor at høre, at i har det godt alle tre. I kan tro mor gerne vil have et billede af eder og allerhelst vil jeg jo helst se jer herhjemme, men vi må jo vente til mor selv kan komme over og hente jer. Det var jo godt at høre, at i havde en god dag på kongens fødselsdag. Mor længtes efter også at høre lidt om Svend og Erik og pas godt på, at i ikke bliver forkølet. Svend skal jo passe på, at han ikke bliver for kold for sit øres skyld. Mor kan hilse fra S.S. og Petersen, som „bor" lige her over for, så ved i jo nok hvor. Det er jo dejligt at høre fra dem. Ser i noget til faster, kommer hun stadig ud til jer. Ja nu er det jo snart jul og mor håber, at jeg kan mødes med jer til den tid, så skal vi følges ad op til fars grav og pynte den rigtig fint, det skal blive den pæneste på hele kirkegården, far har jo altid selv pyntet Vitas så pænt. Husk nu at læse jeres Fadervor om aftenen og så være gode børn, så glæder i mor mest.

De kærligste hilsner og kys til jer alle tre fra mor.

(udateret)

Kære Oda, Svend og Erik

Tak for sidste brev som mor var meget glad for, det er så dejligt, at høre at i har det godt og er raske og humøret må i se at holde oppe til mor kommer og henter jer. Det er jo dejligt, at i har fundet nogle kammerater derovre. Det har jo været en god dag Oda har haft over hos Eriksens. Oda kan fortælle Forstanderen, at hvorfor mor gerne vil have en anbefaling, var fordi Larsen har forsøg at gøre jer tre børn fortræd, ved at omtale jer på en dårlig måde, men nu har mor vist dit brev til politiet, så kan de jo selv læse hvad Forstanderen for hjemmet har skrevet og du kan tro, at mor var den der var mest glad, for at få at vide, at i var flinke og gode børn og når bare i altid er det, så gør i jo mor så glad og farmor ligesådan. Ja, farmor har vel været ude og besøge jer kan jeg tænke. I kan tro mor kikkede langt efter den dejlige blå himmel, men en dag bliver det også mors tur, til at komme ud at rejse og så kan det ikke gå for stærkt. Vores venner i Åbyhøj og her i Århus er flinke ved mor og jeg skal hilse jer fra dem alle. Nu håber jeg at farmor og faster har det godt og at de må få en rigtig god ferie sammen. Jeg håber den øvrige familie også har det godt. Jeg håber ikke Svend og Erik helt har glemt at gøre gymnastik, for det må i jo huske på, at det er det i bliver små mandfolk af.

De kærligste hilsener og kys til jer alle tre
Mor.

Hilsen og tak til forstanderen for hans venlighed.

Nanna Møller 8. december 1945

Kære Oda, Svend og Erik

Tak for sidste brev, det var mor glad for. Ja, nu kommer julen snart og der er vel mange fine ting i vinduerne, men nu kan i jo gå og finde ud af hvad i ønsker jer, så skal mor se om vi kan få råd. Mor vil jo gerne over til jer, men det bestemmer mor jo ikke selv. Men ellers vil faster jo nok hjælpe os, i har vel hørt at Eigild er meget syg. Faster har sendt en pakke til mig, der fortalte hun hvordan det stod til, det er meget sørgeligt. Mor har fået en pakke med pålæg og ost, det var på Esters fødselsdag, det var sødt af hende, at tænke på mig. Hun skrev at hun ville så gerne have jer med til fødselsdag, men hun venter jer bestemt næste år, at vi kan komme. I husker vel at skrive til farmor, hun længtes efter os og det gør vi jo alle sammen. Men nu vil vi håbe, at julen har noget til os. Du må endelig hilse faster, onkel Benny og Helge mange gange og sige dem tak for alt det gode de har gjort for jer.

De kærligste hilsner og kys fra mor.

Århus den 8. januar 1946

Kære Oda, Svend og Erik

Tak for sidste brev og den dejlige pakke, som mor fik til jul. Mor kan ikke forstå, at i ikke har fået julebrevet, men det var da godt at i har modtaget bøgerne. Husk at sige dem alle sammen tak, både lærere og lærerinder, for deres godhed mod jer, det har gjort mig så godt.

I kan tro at mor længtes efter jer juleaften, mor tænkte på jer og på far, det var jo lidt svært slet ingen at have af jer, men næste jul vil vi forsøge, at glemme alt det andet, som er foregået i 1945.

Christiansens har sendt mange gode pakker til mor, vil i ikke skrive til dem og sige tak. Mor fik også pakke fra begge fastrene og ligeledes et langt brev fra Pylle. Hvis i ser hende, vil i nok hilse fra mor, der er så meget mor vil tale med Pylle om, når vi engang mødes. Hvordan går det med Svends lille mave. Har den kunnet tåle julegodterne og Erik er vel ikke vokset helt uden om dig. Når mor kommer og henter jer, er i nok blevet så store alle tre, så mor næsten ikke kan kende jer. Hvordan går det med Svend og Eriks blå tøj, det er vel blevet alt for kort både i benklæder og ærmer og din sorte kjole Oda, er vel også for kort, men din frakke er vel lang nok endnu, så kan det måske gå til mor kommer.

De kærligste hilsner til jer alle tre, faster,
onkel og fætre

Mor.

Disse breve fra fængslet er afskrevet fra originalbreve, som er opbevaret og var den eneste forbindelse, der var mellem mor og børn.

Glæden ved fasters besøg varede kort og blev forvandlet til frygt, for hun fortalte at familien ville finde nogle plejefamilier til os, for der var ingen der vidste hvor lang tid vores mor skulle sidde i fængsel. Den aften talte vi om, at flygte fra børnehjemmet alle tre, for vi ville i hvert fald ikke skilles ad mere. Jeg fandt nu hen til den del af haven, hvor min gamle ven altid sad om aftenen og betroede ham vores frygt. Jeg husker han holdt om mig og jeg græd og han sagde: „Nu snakker jeg med Sørensen i morgen". Hvor stor den gamle altmuligmands indflydelse var, ved jeg i dag ikke. Men jeg ved, at han næste dag talte med forstanderen og at forstanderen havde talt med nogle mennesker i Århus, for om eftermiddagen skulle vi pludselig vaske os og tage pænt tøj på. Assistenterne var flinkere end sædvanligt og vi skulle alle tre op til Hr. og Fru Sørensen, oppe i forstanderboligen på 1. sal. Vi begyndte at blive bange. Skulle vi skilles eller hvad skulle der ske. Vi var alle tre igen indstillet på flugt om nødvendigt, for nu ville vi blive sammen til vi engang så vores mor igen.

Det var Fru Sørensen der lukkede op, en lille meget tynd dame, som vi sjældent så, for hun var tit meget syg, vidste vi. Hun kunne næsten ikke ses, når Hr. Sørensen stod ved siden af, stor og altid venlig. Vi kom ind i den fine stue, hvor der stod saftevand og kage på bordet. Da vi havde spist lidt, rømmede forstanderen sig, som han altid gjorde når han skulle tale og sagde: „Jeg har en hilsen til jer fra jeres mor og farmor og vi er blevet enige om, at i alle tre skal blive her til jeres mor kommer hjem. Og det gælder lige meget hvad andre siger, for her bestemmer jeg". Og til min søster sagde han: „Da du nu er så stor en pige, at du snart skal konfirmeres, har

din farmor og jeg bestemt, at du efter jul skal begynde at gå til præst".

Vi græd alle tre af glæde og fik lov til at blive siddende i den fine stue, til vi igen var faldet til ro. Den aften sad jeg igen på bænken ved min gamle ven og mine søskende var der også, selv om min søster altid sagde, at han lugtede. Vi fik senere at vide, at det var min mors sagfører i Århus, der havde bragt orden i tingene.

Efteråret kom og både drenge og piger så hen til den store belønning. fem børn skulle med Hr. Sørensen ned og gøre rent i hans sommerhus ved Solrød Strand. Min bror og jeg var to af de heldige. Vi kom med fordi vi altid havde passet det arbejde, vi var blevet sat til.

Vi kørte afsted om morgenen i Hr. Sørensens gamle Ford, med to store madkurve. Det med at gøre rent var bare for sjov. Vi havde simpelthen en pragtfuld strandtur, hvor forstanderen vartede os op, legede med os og tog os med ned på stranden. Den dag levede vi længe på og om aftenen måtte vi flere gange fortælle vores søster, hvad vi havde oplevet. Hun var selvfølgelig meget misundelig.

Vores mor var stadigvæk i fængsel. Ingen kunne fortælle os børn hvorfor hun var det. Hun var nemlig ikke dømt endnu. Dengang var man dygtige til at forhale sager, som anklagemyndigheden ikke havde nogen mulighed for at vinde. Den skade en sådan forhalelse forvoldte vores mor og især os tre sagesløse børn, var der ingen der bekymrede sig om. Det var jo bare „tre skide Naziunger".

Vi fik i efteråret besøg af en mand og hans kone, der havde været i fængsel med vores mor og vi spurgte om de kunne fortælle os, hvorfor vores mor ikke måtte komme hjem til os. Manden sagde: „Jeg tror nok, at jeres mor sidder i fængsel, fordi hun holdt for pæn en begravelse for jeres far og fordi der den dag var så mange tyskere med. (I dag 48 år efter, er jeg tilbøjelig til at give ham ret. Der findes ingen anden forklaring end simpel angiveri, fra naboer og andre, som nu havde fået travlt med at vaske sig selv rene).

En dag i efteråret blev jeg syg. Så syg at jeg skulle indlægges på hospitalet. Jeg var meget bange. Mine tidligere sygehusophold havde skræmt mig og der var denne gang ingen der kunne følge mig og trøste mig. Lægen sagde, at jeg havde blindtarmsbetændelse og skulle opereres. Dengang var det en alvorlig operation. Jeg tror man skal have oplevet det, for at kunne forestille sig hvilken angst der kan opbygges i et barnesind, uden kontakt med far og mor, medens man ligger og venter på det uvisse. Til forståelse af børns tanker og sindstilstand bringer jeg her et brev, jeg sendte til mine søskende fra hospitalet.

Kære Oda og Erik

Har i det godt der i Rødovre. Jeg har det godt, men fredag og lørdag fik jeg kun havresuppe, men til aften fik jeg da æg og to halve rugbrødsstykker og 6 halve franskbrød og det var ikke så ringe, især ægget. Men nu sender jeg jer min adresse, Svend Møller, Gentofte hospital, stue 175, afdeling h 1, og håber i skriver så hurtigt som muligt og derfor sender jeg jer også 10 øre til frimærke. Og når I får brev fra mor, må i sende det videre til mig, så jeg også kan høre fra hende, for det vil jeg meget gerne og så når i skriver til mor, må i endelig lade hende vide, at jeg har det godt og har fået tre nye bøger og andre gode sager, men nu må jeg slutte af med at fortælle at jeg hører Radio hver dag.

En kærlig hilsen fra Svend *L*
V E L
Mange kærlige kys Svend *V*

Heldigvis var det ikke nødvendigt at operere og i løbet af nogle dage, måtte jeg komme hjem igen. Forstanderen kom i sin bil og hentede mig og for første gang i lang lang tid, var jeg resten af dagen midtpunkt for alle de andre børns opmærksomhed. For selv om vi var så forskellige, var vi på en eller anden måde, som en stor søskendeflok på godt og ondt.

Julen nærmede sig og vi talte meget om sidste jul, da vores far levede. Der var hængt julepynt med lys i op overalt, noget vi ikke havde set før. For under hele krigen var der jo mørklægning. Ude på børnehjemmets store græsplæne stod der et træ med lys i. Jeg lovede mig selv, at når vores mor kom hjem, skulle jeg tjene penge, så vi kunne få vores helt private træ i haven, så alle kunne se hvor godt vi havde det. (Der skulle dog gå mange år, før den drøm gik i opfyldelse, men nu er det nærmest blevet en tradition. Og hvert år når børn og børnebørn er samlet og træet tændes, mindes jeg træet på plænen ved Barnets Hus og hvert år græder jeg for mig selv, „af lykke", hvem ved).

Alle de børn der gik i skole, skulle en dag i teateret. Vi kom i bad og fik søndagstøjet på og så gik vi to og to i en række ind til sporvognen linie 6, som kørte os ind til København. Der var pyntet med gran og lys overalt, så da vi steg ud på Vesterbros Torv, var stemningen høj og nu steg spændingen. Vi kunne se teateret. Forestillingen var Nøddebo Præstegård, med Ove Sprogøe i rollen som Nikolaj. Hans gode humør smittede os og jeg husker ham stadig i den rolle. Bagefter gik vi i samlet flok ind på Rådhuspladsen. Vi skulle se det store juletræ og alle de oplyste

vinduer. På sådanne dage glemte vi hverdagen og havde det næsten som andre børn.

Juleaften kom og som året før, var også denne jul, med til at præge mit livssyn. Vi havde alle sammen fået søndagstøjet på og ved det store pyntede julebord sad søskende ved siden af hinanden, små og store blandet sammen, medens vi spiste julemiddagen. Det vi ventede allermest på var, at døren til skolestuen blev lukket op og vi skulle gå rundt om juletræet. Men trods de voksnes anstrengelser var der ikke rigtigt den julestemning, som vi huskede hjemmefra. Og selv om der blev spillet på klaveret, blev der ikke rigtigt sunget med på julesalmerne (prøv at tænke dig nogle og 50 børn, med hver sit knugende savn, der prøver at være glade).

Enkelte havde fået gaver hjemmefra, men langt de fleste fik kun den gave, som børnehjemmet havde indkøbt. Mine søskende og jeg sad også lidt beklemt, men vi havde dog også fået en gave fra vores farmor og mor. Resten af verden havde åbenbart glemt os. Min søster, som jo var den ældste, prøvede at holde humøret oppe på Erik og mig. Vi snakkede om sidste jul. Og om mødet med den unge soldat og om de to gamle soldater der græd. Min søster sagde: „Mor græder også i aften. Vi skriver til hende, at vi har haft en glad jul, skal vi være enige om det?" Og det var vi. Vi var også enige om, at når vi blev voksne og fik børn, ville vi altid give dem en juleaften, hvor ingen behøvede, at være kede af det. (Da savnede jeg en at holde om og at blive holdt om. Tænk hvor ensom man kan blive mellem mange).

Nu kom forstanderen ned af trappen fra privaten, bærende på en stor kasse. Den var fyldt med appelsiner, noget mange af os børn aldrig havde smagt. Jeg husker endnu, at vi fik to hver og at jeg gemte den ene til næste dag.

Der er sikkert ikke mange børn i dag, der kan forestille sig hvilken kostelig skat, jeg den nat havde liggende under min hovedpude. Jeg tror nok, at den tyske soldat havde været ligeså glad året før, for det stykke sæbe han fik af min mor.

Foråret kom, alting blev lysere og lettere. Vi fik at vide at vores mors sag nu endelig kom for retten. Hun var anklaget som stikker. Ingen vidste dog hvem hun havde stukket eller hvornår. Men nu havde man jo også i selvretfærdighedens navn, holdt hende fængslet i over 10 måneder, samt ladet tre børn leve i frygtens og uvishedens verden. Men det var jo også bare tre skide Naziunger.

Og hvor mange børn havde vi mon delt skæbne med? For i hele Danmark fængslede man i majdagene, omkring 40.000 kvinder, hvoraf mange blev tilbageholdt i flere måneder, men kun ca. 700 kvinder blev dømt en egentlig fængselsdom.

Jeg vil lade læserne afgøre, om man i de ca. 39.000 tilfælde af tilbageholdelse kan kalde det justitsmord, eller bare sikkerhedsforvaring. Det undrer mig i dag, at det er de samme „politiske kloge eller ukloge hoveder", der taler så meget om menneskerettigheder, politiske flygtninge og familiesammenføringer. Disse begreber gjaldt i al fald ikke enker og børn i Danmark i 1946, men det var selvfølgeligt heller ikke så populært. Bortset fra

enkelte modige mænd, som for eksempel Retspræsident og justitsminister Svenning Rytter, der turde sige sin mening om retsopgøret.

Så skete det den 2. april. Vi skulle ind og spise aftensmad. Min søster blev kaldt til telefonen på forstanderens kontor. Hun var den første der fik besked. Hun var så glad, da hun kom løbende ind i spisestuen til os. „Mor er fri, mor er fri, hun kommer i næste uge. Vi skal hjem, vi skal hjem". Den aften spiste vi ingen aftensmad. Vi gik om til gamle Jensen. Han var den første der skulle have besked og han sagde: „Ja, der kan I se, nu kommer der også noget af det gode".

Det var et mærkeligt møde. Min mor kom sammen med min fætters enke. Vi havde mange gange talt om, hvordan vi skulle storme vores mor i møde og fortælle alt det der var sket. Men virkelighedens verden var en ganske anden. Et helt års angst, frygt og ensomhed, gjorde at vi lige så stille gik hinanden i møde. Vi holdt bare hinanden i hænderne og græd stille. Jeg husker at vi satte os på en bænk og de andre børn stod i nysgerrig afstand. Vi sad bare ganske stille, uden at sige noget. Det var et af de sjældne tidspunkter, hvor ord er fuldstændigt uden betydning.

Et stykke tid efter kom forstanderen ned til os. Han havde set min mor komme, men lod hende være alene med os og sin glæde. Vi talte meget længe om, hvad vi hver især havde oplevet. Vores mor skulle bo ved vores fætters enke og hende skulle vi nu kalde ved hendes kælenavn Pylle. Hende og hendes datter Hanne, var nu det eneste familie, udover vores farmor, vi havde kontakt med.

Huset i Århus, eller det der var tilbage af det, var ved at blive solgt og vores mor ville om nogle dage rejse tilbage til Århus, for at hente vores møbler, dem der ikke var stjålet eller ødelagt. Og når hun fik nogle af pengene for huset udbetalt, ville hun også købe en gravsten, at sætte på vores fars grav. Der var også en for hende meget vigtig ting, hun skulle have ordnet. Den dag min mor blev løsladt fra fængslet, tog hun hjem til vores hus, for at se hvor slemt det så ud. Hun var kun lige kommet inden for døren sammen med min farmor, da der var en der ringede på. Det var sognefogeden oppe fra Vejlby, som åbenbart skulle ydmyge min mor yderligere. Han forlangte at se hendes pung, for da hun lige var kommet ud af fængslet, var det hans pligt, at forvisse sig om, at hun havde penge til mad. Da min mor ikke kunne vise ham nogle penge, af den simple grund, at de lå hos vores farmor, tvang sognefogeden hende til, at modtage 10 kroner i fattighjælp, for hvis hun ikke ville modtage dem, truede han med, at hun blev afhentet af politiet. Disse 10 kroner var det min mor meget magtpåliggende, at få tilbagebetalt, for der var ingen der skulle kunne sige, at hun havde levet af fattighjælp.

Når vores mor kom tilbage fra Århus ville hun finde et hus i København. Det var umuligt, at få lejlighed på det tidspunkt for der var nemlig meget stor boligmangel. Indtil da, var vi nødt til at blive på børnehjemmet. Det var svært at forstå.

Allerede næste dag, kom vores mor på besøg og nu så hun meget gladere ud. Det var som om det forløbne år, nu skrumpede mere og mere ind. Og allerede på andendagen kunne vi tale mere utvunget

sammen, næsten ligesom i gamle dage. Men skyggerne blev der altid.

Vi kom ikke hjem til min brors og min fødselsdag, Grundlovsdag, som vi havde håbet. Vi holdt istedet fødselsdag i Pylles lejlighed på Sallingvej. Højdepunktet på dagen blev, at vi kørte ud og se det rækkehus, vores mor lige havde købt i udkanten af Valby. Men det var ikke helt færdigt, så vi måtte vente et par uger endnu.

Så oprandt den store dag, den 20. juni. Flyttelæsset fra Århus var ankommet og læsset af i huset. Fra morgenstunden kom vi i bad og det tøj vi havde på da vi ankom for over et år siden, var blevet hentet i depotet. Men hvor så vi ud. Både bukser og jakke stumpede og skoene klemte. Min søster var mere heldig. Der var ingen der lagde mærke til at hendes kjole var kortere, det var jo moderne dengang.

Vi gik hele vejen hjem til vores nye hus. Det er vel forståeligt, at forventningerne var store. Vores mor havde sat nogle af møblerne på plads og fundet nogle af vores ejendele, som havde overlevet ødelæggelserne frem og stillet det så vi kunne se det. Men alligevel var skuffelsen enorm. Det var ikke mere, det hjem vi var flygtet fra. Først var der ugerne på kostskolen, så et år en måned og en dag på børnehjemmet, hvor vi havde bevaret mindet om et roligt og sikkert hjem, med alle de ting vi kendte. Det var først nu, det for alvor gik op for mig, hvor forandret tilværelsen ville blive. Som 12-årig gik livets virkelighed nu rigtigt op for mig.

Jeg begyndte at hade alle de mennesker, der havde ødelagt vores familie og ribbet vores hjem, for alt af værdi, bortset fra det

min farmor havde reddet. Så når vores mor fortalte om sit fængselsophold og om hvor vigtigt det var, at alle de der blev kaldt landsforrædere efter krigen holdt sammen, blev vi i de første år derefter præget af de samme ideer. (Man kalder det indoktrinering. En farlig livsfilosofi, som alle disse skuffede gamle galninge og fanatikere, endnu i dag opfostrer børn af politiske flygtninge med, overalt i verdenen).

Den første nat i vores nye hjem, sov vi alle sammen i dobbeltsengen i soveværelset. Der var ingen lagner, de var stjålet, men vi var enige om, at vi nok skulle klare os med det, der var tilbage. Vi lå længe og talte sammen og lovede hinanden, at ingen skulle få lov til, at ødelægge os mere. Jeg lovede mig selv, at jeg ville vise, at jeg kunne komme længere og bedre end alle andre, uden at bede nogen om hjælp. Og at når jeg engang fik børn, skulle ingen få lov, at gøre det samme ved dem, som man havde gjort ved mig og mine søskende. Et stort løfte af en 12-årig at give sig selv. Men i de første mange år derefter, var det nærmest en tvangstanke, som givetvis var en belastning i ungdommen. (Man bliver tilbøjelig til at glemme nuancerne. Der eksisterer kun sort og hvidt, godt og ondt).

Det værste var, når vores meget nysgerrige naboer, udfrittede os om hvad vores far døde af. Vi havde fået besked om at sige, at han døde af et hjerteslag. Men jeg havde tit lyst til at råbe ud for alverden: „Min far blev skudt, fordi han var stolt og for ærlig og turde vedstå sin overbevisning". Og jeg tænkte tit på, hvordan min fars mordere mon havde det, hvordan de så ud og om vi nogensinde fandt dem og om at vi så kunne udøve „vores retfærdighed".

Lederen af likvidationsgruppen i Jylland, en ordenspolitibetjent Ejner Sørensen fra Århus, som gik under dæknavnet „Leif", havde efter sin første nedskydning af et menneske, under en samtale med en Pastor Borchenius fra Randers, et spørgsmål til ham.

I Pastor Borchenius bog *Bogen om Leif*, kan man læse følgende:

„De er jo præst. Vil De svare mig på et spørgsmål. Er det forkert at skyde en mand?". Og præsten svarede: „Når vores underjordiske myndighed (læs modstandsbevægelsen) vor rette øvrighed, og øvrigheden bærer ikke sværdet forgæves står der i bøgernes bog, afsagde en dødsdom, var det lige så reelt, som hvis Højesteret havde gjort det. Den havde ansvaret og de der udførte henrettelsen, handlede kun efter ordre" (stakkels mennesker der skal leve med dette). „Som kristen præst kan jeg sige Dem, at De har været på Guds veje. Det er man altid, når man gør sin pligt og jo tungere pligten er, des mere kan man regne med Guds gode hjælp og tilgivelse". „Og mens han bøjede sit hovede, tilsagde jeg ham syndernes forladelse, ikke på egne vegne, men som præst i den danske folkekirke". Citat slut.

Mon denne „præstefanden" ikke har haft en dårlig smag i munden, da Ejner Sørensen, alias „Leif", den 20. september 1945, skød sig selv på Nybrovej i Frederiksdal, fordi han ikke kunne leve med mindet om de børn han havde gjort forældreløse og den nagende tvivl om rigtigheden af hans handlinger. En tvivl der blev forstærket, efter at Folketingsmand Hartvig Frisch i et

radiointerview den 25. august 1945 udtalte, at likvidationerne af såkaldte stikkere var „slet og ret mord".

Jeg er i dag af den overbevisning, at denne såkaldte præst og hans ligesindede, som ikke selv vovede pelsen, er ligeså skyldige, som dem der udførte handlingerne. Nemlig ved deres indoktrinering af de unge mennesker de sendte ud.

I Borchenius bog, kan man også læse uddrag af en påstået forhørsrapport over min far, som likvidationsgruppen fangede om morgenen den 20. marts 1945, kl. 07.30. Af denne rapport fremgår det, at min far angiveligt skulle have været til et vigtigt møde i København den 11. marts 1945. Dette er aldeles urigtigt, da vi den dag fejrede min mors 41-års fødselsdag i Århus og min far var tilstede her.

I samme rapport omtales også en af min fars venner, en politibetjent Poul Olsen, som deltager i samme møde. Også han skulle likvideres.

I rapporten fortælles: *„Hvordan der en aften blev ringet på døren til hans lejlighed, det var naboen, som de kom meget sammen med, der bad om at låne et strygebræt. Da Poul Olsens hustru åbnede døren, stod der udenfor tre revolverbevæbnede mænd, der holdt hustruen op og derefter gik ind i stuen og skød fem skud mod Poul, hvoraf de fire ramte. Da de gik ud igen skød de på hustruen, som blev alvorligt såret"*. Citat slut.

Hvad denne præstefanden glemte i omtalen af denne heltegerning var, at Ester Bro Olsen havde råbt: „Skån mig for min lille piges skyld". Men de skød alligevel. Hun blev lam i underkroppen og lå

i sengen, eller sad i kørestol resten af livet. Poul Olsen overlevede og efter fængselsophold, lod han sig skille. Da vi flyttede til København opsøgte min mor hende og vi besøgte hende ofte, lige til hun døde. Jeg kan ikke huske navnet på pigen, som efter moderens død, blev anbragt hos familien og vi mistede forbindelsen.

Borchenius slutter med at skrive, at for virkeligt at forstå rapporten, er det nødvendigt at erindre en ting. Dem man fangede var allerede dødsdømt. Tænk hvilken retfærdighed, set med en dansk præsts øjne.

Men man kan vel ikke bebrejde præsten hans blåøjethed, når det er en kendsgerning, at hans Biskop Skat Hofmeier fra Århus, var med til at afsige dommene. Man kan undre sig over med hvilken ret, biskoppen har tillagt sig denne dømmende øvrighed, som vel næppe kan være foreneligt med et gejstligt embede.

I løbet af sommeren begyndte der at komme flere og flere gæster i vores hjem. Det var næsten alle sammen mennesker, der var løsladt og deres familier. Men de fleste var efter min nu hårde bedømmelse af mine medmennesker, nogle nasserøve, som troede de besøgte den rige enke.

Der imellem også en del der søgte, at gøre deres hoser grønne hos min mor. Det havde sikkert også været rart, at flytte ind i et nyt hus, selv om der fulgte tre børn med.

Det var dengang jeg til min mors forbavselse lavede mit første lille skilt, som jeg hængte op i stuen, en søndag hvor der var mange gæster. De havde drukket alt vores kaffe og tømt spisekammeret. På skiltet stod der blot: *Vand har vi altid.* Jeg husker endnu hvor gal min mor blev, da hun trak mig ud af stuen. Men da vi kom ud i køkkenet begyndte hun pludselig at grine og jeg fik jordens største knus og hun sagde: „Godt gjort", vendte om og gik ind i stuen. Siden blev hun aldrig gal over mine skøre indfald. Efter den tid havde næsten alle dem der kom på besøg, brød og kaffe med og mange gange var der til flere dage. De forstod efterhånden, at den eneste indtægt min mor havde, var den hun kunne indtjene ved symaskinen.

Om efteråret skulle min søster konfirmeres og min mor ønskede, at hun kunne give hende en fest, som alle andre. Men pengene var jo små. Imidlertid var kredsen af hjemvendte fanger, der kom i vores hjem blevet så stor, at der kunne samles penge ind, så hun kunne få en fest ligesom andre børn. Sådan noget lærte os, at der trods alt var noget der hed sammenhold. Min tvillingebror og jeg var begyndt i skolen igen. Det var en stor forandring fra

skolegangen på børnehjemmet. Her mødte man jo hver dag klokken 08.00 til klokken et eller to. Men vi var heldige, for skolen lå så tæt på, at vi kunne løbe derover på 3 minutter. Men det var meget svært for os, at følge med. Året på børnehjemmet med den meget mangelfulde undervisning, havde sat os meget tilbage.

Der var nu opstået en forening af hjemvendte frontsoldater og tidligere nationalsocialister. 6. maj hed den og talte mange medlemmer. Den havde også sin egen menighed, ledet af Pastor Jeppe Vedsted. Han var blevet smidt ud af den danske folkekirke, men dog ikke fradømt Kjole og Krave. Hans forbrydelse var, at han var medlem af DNSAP og hans datter var kæreste med en tysker. Menigheden holdt til i Selskabslokalerne Griffenfeltsgade 7, på Nørrebro. Det blev nu et samlingspunkt, hvor vi kom meget sammen med vores mor og der var mange venlige mennesker, der tog sig af os børn. Det var også her mine søskende og jeg mødte digteren Harald Bergsted. En lille gammel mand, der støttede sig til sin stok, når han stod og læste op af sine digte. Nogle af dem var nu nærmest smædeskrifter.

I dag forstår jeg godt hans bitterhed dengang. Man gik nemlig så vidt i sin nye danskhed, at man i Dansk Kommunelærerforening, forbød Harald Bergsteds digte og sange. Tænk blot en så uskyldig lille ting som, „Solen er så rød mor", blev forbudt. Hvad hans forbrydelse var, ved jeg ikke, kun at han var interneret på Sundholm, sammen med skuespilleren Christian Arhof.

Vi nærmede os nu igen en juleaften og vi glædede os. Allerede længe før december, begyndte vi at lægge planer. Gennem foreningen 6. maj, var vi blevet lovet en gås til jul. Den skulle komme fra en bondemand ovre i Jylland og vi var gået igang med, at fabrikere julepynt, for nu skulle vi endelig have en rigtig jul. Men vi glædede os tilsyneladende for tidligt.

Midt i december blev vores mor pludselig syg, meget syg. Hun havde fået en smitsom guldsot, men hun ville ikke lade sig indlægge på hospitalet, for vi skulle ikke igen holde jul alene.

Gåsen som vi havde fået foræret, stegte min bror og jeg, efter de anvisninger vi fik af vores mor, oppe fra sengen i soveværelset. Vores storesøster var begyndt at arbejde og kom ikke hjem før til aften. Så hjalp hun med at ordne resten af maden, så vi kom til at holde juleaften. Da vi havde spist redte vi op til vores mor på sofaen, så hun kunne ligge der og se på juletræet. Men før hun lagde sig, gik hun hen til klaveret og spillede Glade Jul. Resten af julesangene måtte vi synge uden musik.

Ved menighedens juleaftensgudstjeneste, bad Pastor Vedsted for vores mor og os og han bad menigheden om hjælp. Dels om et sted hvor vi kunne være og om penge til vores ophold, for der skulle ikke under nogen omstændighed bedes om offentlig hjælp.

Af de mange som meldte sig, udvalgte præsten Hr. og Fru Mørck (vi kaldte dem aldrig ved fornavn), hos hvem min bror og jeg skulle bo, medens vores mor var på hospitalet. Min søster skulle bo ved vores kusine. Senere fik vi at vide, at der den juleaften og de følgende dage, blev samlet et usædvanligt stort beløb ind, som skulle bruges til vores ophold. Og der var endda penge tilovers til

de første dage efter, at vores mor kom hjem. Det er vist det man kalder sammenhold.

Fru Mørck ankom 1. juledag. En stor dame, men meget venlig og det blev ordnet sådan, at allerede næste dag ville vores mor blive indlagt og vi skulle så flytte hen til Mørck og bo imedens. Opholdet kom til at vare i næsten to måneder.

2. juledag var vi med familien Mørck til gudstjeneste i menigheden, før vi skulle ind på hospitalet og besøge vores mor. Og den kirke manglede bestemt ikke søgning, der var altid fyldt.

Jeg har endnu opbevaret et lille digt, som Pastor Jeppe Vedsted skrev, som optakt til indsamlingen i kirken, til fordel for min familie.

Gud alene er vor tilflugt, Gud alene er os god.
Selv om hele verden stønner, fyldt med hævn og had og blod.
Gud alene er vor hyrde, som kan bære al vor byrde.

Mænd kan dræbes, mænd kan lænkes, børn kan sulte, hjem forgå.
Men trods alt er selv Himlen, øverst oppe altid blå.
Gud er aldrig den der svigter, når vi kun mod retsind sigter.

Lad dig træde på som mosset, men vær lige skøn derved.
Hvem i verden kan dig skade, hvis du ejer Herrens fred.
Gud er al vor hjælp i nøden og tilsidst vor sejr i døden.

Jeppe Vedsted

Opholdet hos Mørck blev en stor oplevelse for os. Vi mødte så megen venlighed, selv om at jeg i dag kan se, at det har været et stort besvær.

Om aftenen blev der redt op til Erik og mig på gulvet i spisestuen og det skulle så igen ryddes af vejen, når vi stod op om morgenen, så der blev plads til at spise morgenmad. Allerede kl. 07.00 skulle vi med en sporvogn og bus, for at nå til vores skole til tiden og det var ikke spor sjovt, for der var meget koldt den vinter. Efter skoletid gik vi over og så til vores hus og tog så bus og sporvogn tilbage igen. Det skete dog også, at vi aftalte med Fru Mørck, at vi kørte omkring hospitalet og besøgte vores mor. Så fik vi altid penge med, så vi kunne købe blomster, selv om vi selvfølgelig besøgte hende hver lørdag og søndag. Mørcks havde tre døtre, hvoraf den mellemste tog sig meget af os drenge. Estrid var vel omkring de 21 år og i vores øjne meget voksen. Men hver søndag tog hun sig tid til en tur med os. Bedst mindes jeg turene i Dyrehaven. Da var hun ikke spor voksen, men legede med os som jævnaldrende og vi glemte for en stund alle genvordighederne.

I slutningen af februar kom vores mor igen hjem fra hospitalet og vi kunne atter flytte hjem. Vores mor havde under sit hospitalsophold lært en del sygeplejersker at kende og de begyndte nu at komme for at få syet nye kjoler, eller forandret de gamle. For tøj var jo stadigvæk rationeret og der var gode penge at tjene, for en der var fiks på fingrene. Efterhånden fik hun en rigtig god kundekreds, fordi mange fra foreningen 6. maj og menigheden, fik syet og repareret hos hende. Vores hus blev mere og mere et

samlingssted, når nogle kom hjem fra fængslerne og krigsfangenskab. Det rygtedes hurtigt dengang, hvor man var velkommen og det skete jævnligt, at hjemvendte sov deres første nat i friheden, i vores hus.

Også en flygtet fange havde vi boende i en nat. Jeg husker tydeligt denne begivenhed. De kom med ham om aftenen i en bil sammen med hans kæreste. Han var meget syg af mavesår. Datoen husker jeg tydeligt, det var den 19. marts. Vores mor sagde til os, at vi ikke måtte fortælle nogen om, at han var der. Han var flygtet fra fangetransporten mellem fængsel og retssal, fordi han frygtede en dødsdom.

Om morgenen sagde min mor: „I dag er det 2 år siden de skød jeres far, så nu vil vi prøve, at snyde dem for ham her". Men det var lige ved at mislykkedes, der var nok en der havde sladret et sted.

Det var over middag, jeg var lige kommet fra skole og skulle afsted til min byplads ved en guldsmed i Valby. Jeg var på toilettet på 1. sal, da der blev ringet på døren. Min mor lukkede op, og udenfor stod to mænd, som legitimerede sig som politiet. De viste min mor et billede af manden der lå i sengen ovenpå og spurgte, om hun kendte ham, hvilket hun selvfølgeligt benægtede. Pludselig hørte de, at jeg skramlede ovenpå og spurgte hvem der var deroppe. Men til alt held, var det mig der kom ned af trappen. De viste nu også mig billedet, men jeg var åbenbart åndsnærværende nok til ikke at have set ham. Den ene betjent gik nu forbi min mor og ind i stuen og gjorde tegn til en 3. mand, der stod ude i vores have. Derefter kikkede han ned i kælderen og

formanede min mor, at hun havde pligt til at ringe, hvis hun så ham.

Da politiet gik, passerede de på gangstien ved vores hus, kæresten til den flygtende og hun var med det samme klar over, at de ikke havde fundet ham. Nu fik min mor travlt. Jeg blev sendt afsted til min byplads, for alt skulle se normalt ud. Den chokerede flygtning ville afsted med det samme, min mor fik nu en god ide. Han skulle ganske enkelt klædes ud som en kvinde og forlade huset sammen med sin kæreste. Dette oplevede jeg selvsagt ikke selv, men jeg fik fortalt, at det tog flere timer, at lære ham at gå som kvinde. Og i den tid var der en livlig trafik ind og ud af vores hus, af kvinder der var blevet ringet efter, for at skabe forvirring. Nummeret lykkedes.

Om han nogensinde blev fanget ved jeg ikke, men vi følte at vi havde fået en slags hævn den dag.

Sommeren var nu kommet og vi var ved at slutte vores 6. skoleår. Vi havde byplads at passe om eftermiddagen, så vi selv kunne tjene vores lommepenge og de penge der skulle bruges om søndagen. Der var altid en eller anden udflugt med foreningen 6. maj, om ikke andet så når urmager Hernø samlede alle de unge mennesker og vi på cykler kørte ud i Dyrehaven og spillede håndbold. Det var måske så meget sagt at kalde det cykler. Det var nogle gamle vrag vi selv havde flikket sammen og på sådanne ture var det almindeligt med adskillige punkteringer.

Det var også gennem 6. maj, at min bror og jeg fik en ferieplads på landet. Det var på en gård ovre ved Viborg hos Ellen og Thyge Thygesen og vi var meget spændte, da vi skulle derover første gang. Vi kørte med toget fra København til stationsbyen Ørum, hvor vi blev hentet i hestevogn af Thyge og hans tre børn, to piger og 1 dreng. Til at begynde med sad vi bare tavse og betragtede hinanden i smug, men på den 7 kilometer lange køretur løstes der efterhånden op for snakken. Vi fik at vide, at Thyge havde siddet fængslet i 14 dage, men han vidste ikke selv hvorfor, han havde blot været medlem af partiet.

På gården blev vi mødt af Ellen, et bjerg af den kvinde på 300 pund. Stærk som en bjørn, men venligheden selv, når bare man lystrede, for ellers ve den arme djævel. For hvor kunne hun blive gal. Nå, men vi havde jo lært at indrette os under mange forhold, så vi faldt hurtigt til og da vi kunne lide at arbejde med, blev vi hurtigt accepteret. Ellen var kongen på gården og hun sagde: „Dem der ikke arbejder efter evne og lidt til, fortjener ikke mad og husly".

Thyge var en stille mand, 20 år ældre end sin kone og med alhedebondens sendrægtighed. Men han lærte os glæden ved arbejde og at arbejdets værdi netop er glæden ved det.

Hvad enten der skulle hakkes roer, høstes eller fældes træer i bakkerne, gik der nu fire uger med arbejde, leg og sund bondekost. Og frem for alt fred og venlighed på familiens egen barske facon. Så da vi kom hjem, var vi bedre rustet end da vi rejste.

Vi begyndte i skolen igen i 7. klasse. Hverken min bror eller jeg havde spor lyst til at gå i skole, vi drømte kun om at komme ud og

arbejde. I vores mors omgangskreds, var der nu kommet et nyt skud på stammen af foreninger. Det hed Dansk Front-kæmperforbund og var kun for forhenværende frontsoldater, som nu i stort tal blev løsladt fra de danske fængsler.

Med denne forening, 6. maj og en stærk ideologisk menighed, som den meningsdannende faktor, er det klart, at børn i vores alder blev præget af de samme nationalsocialistiske ideer og ikke var istand til, at danne vores egen mening. Vi blev kort og godt indoktrineret til at tænke og handle, som de gamle gjorde. Nøjagtigt som det i dag sker i mellemøsten og i Jugoslavien. Derfor kan jeg tillade mig at sige: „Arme børn der skal arve de gamles hadefulde samfund".

Disse børns undskyldning er, at de ser op til deres forældre og deres omgangskreds. Der er jo også et gammelt dansk ordsprog der siger: „Hvad fatter gør, er altid det rigtige". Men med tiden opdager disse børn, at det ikke altid er rigtigt.

Jeg husker de store fester disse foreninger holdt sammen. Den jeg husker bedst, var julefesten i 1947. Det var næsten som min barndoms store juletræsfester og for første gang i flere år, lykkedes det for os, at holde rigtig jul. Til denne juletræsfest havde man hentet alle de krigsinvalider man kendte, blandt dem Fru Ester Bro Olsen og hendes lille pige. Hun kom i kørestol og havde den aften mange opvartende kavalerer blandt de gamle frontsoldater, hvoraf nogle også manglede en arm eller et ben.

Juleaften var vores hus fuldt af mennesker og jeg tror ikke der er mange steder, hvor der blev sunget mere med, da min mor spillede julesange og salmer på klaveret. Det har nok også været nemmere for alle disse ensomme mennesker, at de ikke var alene og ingen manglede noget, for dem der havde tog med til de andre. Selv opvasken var der nogle der nød at få lov til, så var det jo ligesom i et rigtigt hjem. Og julefestlighederne holdt det år, helt hen til nytårsaften.

Vinteren gik og det blev forår. Min storesøster var kommet i lære som smørrebrødsjomfru i National Schala og for at klare udgifterne blev min mor nu nødt til at leje to værelser ud. Så min bror og jeg indrettede værelser til os selv i to kælderrum. Det kunne sagtens gå, nu det blev varmere. Hvordan vi skulle klare det til næste vinter, tænkte vi ikke på.

Vi søgte nu lærepladser til min bror og mig. Erik fik først sin som radiomekanikerlærling ved AEG Telefunken. Jeg selv ville gerne være tømrer eller maler og endelig fik jeg en lærerplads som maler. Min kommende lærermester Ulrik Binger, kom ud for at tale med min mor og mig. Vel nærmest for at se, hvilket hjem jeg kom fra. Og det blev aftalt, at jeg skulle begynde et læreforhold den 11. august 1948 efter sommerferieopholdet ved Ellen og Thyge. Stolt var jeg, nu var jeg jo ved at blive noget.

Da jeg havde været i lære et par måneder, skulle min bror og jeg konfirmeres. Vi havde gået til præst om aftenen, hos menighedens præst Jeppe Vedsted og skulle sammen med fem andre konfir-

meres, den 10. oktober i kirkesalen i Griffenfeldtsgade. Festen husker jeg endnu.

Ligesom til vores søster, havde gamle partikammerater og soldater samlet ind, så vi kunne holde fest som alle andre, noget man gjorde for alle efterladte børn. Som før nævnt var sammenholdet stærkt dengang og det bandt jo selvsagt os børn tættere til de voksnes ideer, som i vores øjne måtte være de rigtige.

Årene fra 48 til 50 gik uden nævneværdige begivenheder. Min bror og jeg boede stadigvæk i kælderen. Jeg passede mit arbejde og havde som andre håndværkslærlinge en masse arbejde lørdag og søndag. Det var også nødvendigt, for vores mors helbred blev dårligere og det begyndte, at knibe med pengene, så det var nødvendigt, at vi hjalp med de ekstra penge vi kunne tjene.

Der blev på den måde mindre og mindre tid, til at komme i foreningen og vi fik på den måde en slags afstand, til vores tidligere omgangskreds, deres ideer og livsholdninger. Jeg begyndte nu for første gang, at tænke selvstændigt, uden at være påvirket af andre. Jeg begyndte langsomt at forstå, at ingen havde ret. Alle forfægtede deres egne synspunkter og prøvede at overbevise andre om deres rigtighed.

Det eneste der nagede mig, var den uretfærdighed, der var overgået os. Og når min mor talte om at føre retssag, for at få vores far renset for mistanke og anklage, stod vi tre børn sammen med hende.

Vi er nu fremme ved det tidlige forår 1950. Min mor havde besluttet sig til at opsøge Biskop Skat Hofmeyer i Århus. Hun ville foreholde ham de oplysninger, hun havde fået om, at han havde medvirket til afsigelse af dødsdommen over min far.

Jeg var nu kommet så langt i min udvikling og selvstændige tankegang, at jeg ikke mere kunne acceptere min mor og hendes venners enøjede syn på de forløbne år.

Men mine søskende og jeg, var enige med vores mor i beslutningen om, at Biskoppen skulle have lov til at forsvare sig, hvis han kunne, eller afkræfte den rejste påstand.

Jeg begyndte nu selv, at søge sandheden om, hvad der virkeligt skete i Danmark. Og sandheden var ikke det vi i de sidste fem år, var blevet indoktrineret af vores mors omgangskreds. Det var bestemt heller ikke de samme fem års hysteriske oppiskede folkestemning, hvor alle danske havde travlt med, at fortælle hvilken dansk „helt" de var.

Jeg begyndte at tro og tror stadig, at danskerne var udsat for et kæmpemæssigt bedrag af de daværende styrende mænd. Jeg vil om muligt med tiden, prøve at bevise dette og jeg kan kun bestyrkes i denne tro, ved den manglende ret til aktindsigt i papirer fra 1940-1950.

2.del

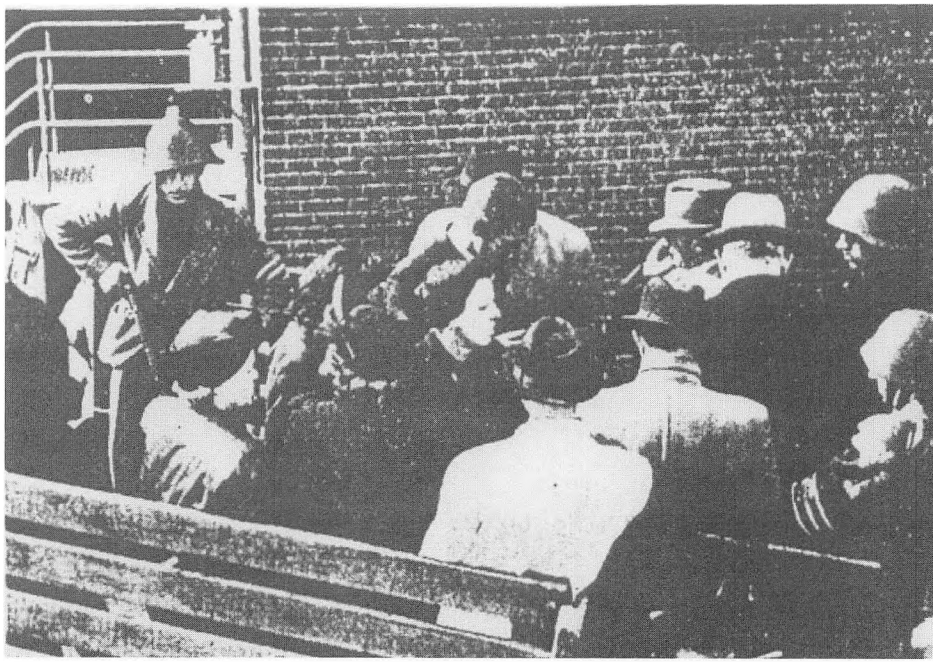

Billedet viser Frihedskæmperne under afhentningen af stikkere og andre tyske håndlangere.

Min mor er damen til venstre med sort tørklæde og lys frakke. Damen, midt i vognen med sort hoved tørklæde er Fru Veisgård og bag hende midt i vognen ses hendes datter Dorty, som er højgravid i 8. måned. Den modige Frihedskæmper længst til venstre er vores nabo Thorvald Larsen.

På 5-års dagen for mordet på min far, besøgte min mor Biskop Skat Hofmeyer i Århus, som var leder af likvidationsgruppen og alle afgørelser blev truffet i Bispegården, hvor hun fik foretræde under falske forudsætninger.

Følgende er en artikel i ugebladet *Revision*, tirsdag den 15. februar 1951, med redaktion i Åbenrå, med ansvarshavende redaktør A. Olesen. Artiklen er skrevet af redaktør Frede Jordan, Berlingske Tidende/Politikken.

Frede Jordan: Biskoppen og Enken

Den 20. marts 1945 skete der et ualmindeligt hæsligt snigmord i Århus. En mand blev skudt fra baghold. Alle hans legitimationspapirer fjernet fra liget og dette i al hast kørt til et hospitalskapel. Bagefter forsøgte man at sætte den krønike i omløb, at den myrdede var flygtet til Sverige.

– Alligevel blev det ret hurtigt opklaret af den afdødes familie, at det var modstandsbevægelsen der havde været på spil.

Den 20. januar 1955 stod der i Østre Landsrets lokaler i Fredericiagade en fin gammel jurist, overretssagfører Engelhardt og procederede i en sag angående dette modbydelige mord.

Hans modparter, Statens og modstandsbevægelsens sagførere, havde i anledning af enkens krav om erstatning nedlagt påstand om, at sagen af retten skulle erklæres forældet, i henhold til en gammel lov af 1908 angående pengekrav og deslige.

Dette forældelseskrav stemplede enkens sagfører som „uanstændigt", idet han med vilje og med rette anvendte et skarpt ord af fhv. justitsminister Rytter.

Modstandsbevægelsen har selv lovet den danske befolkning fuld opklaring af alle de såkaldte „stikkerlikvideringer" og selvom den i maj har kunnet aftvinge visse politikere et løfte om, at mord, som modstandsbevægelsens ministre erklærede for „krigshandlinger", ikke skulle nærmere undersøges, så er det naturligvis ganske uhæderligt nu at forsøge at slå en stakkels enkes erstatningskrav ned med ordet „forældet", for at undgå en nærmere undersøgelse af skyldsspørgsmålet.

I sin procedure imod forældelseskravet sagde enkens sagfører, at den myrdede var ganske uskyldig og at dette nu også erkendes af alle, også det offentlige. Gerningsmanden der foretog drabet „efter ordre", har taget sit eget liv, men de der gav ham ordren lever i bedste velgående.

Enken der blev interneret af modstandsbevægelsen i maj 1945, indtil hun engang i 1946 blev pure frifundet og løsladt, havde under interneringen pådraget sig en sygdom der stadig forværredes og først i maj 1951, da hun fra justitsministeriet havde fået en erklæring om, at der ikke fandtes beviser for, at hendes mand havde skadet eller angivet nogen, så hun sig i stand til at rejse erstatningskravet. Nu at afvise dette krav ville være urimeligt og anstødeligt.

Og så tilføjede sagføreren endnu et, som fik os tilhørere til yderligere at spidse ører.

Enken havde den 20. marts 1950 på sin mands 5-års dødsdag søgt og fået audiens hos Biskop Skat-Hoffmeyer i Århus og Biskoppen der som bekendt har været medlem af modstandsbevægelsens likvideringsudvalg for Jylland, havde under denne samtale med enken sagt nogle undskyldende ord om, „at man desværre jo indenfor bevægelsen havde haft en frygtelig uorden i sagerne".

Foranlediget af denne udtalelse har vi henvendt os til enken og fået hende til at give os et skriftligt referat af hele sin samtale med Biskoppen, og her er det:

Samtale med Biskop Skat-Hoffmeyer i Århus på min mands 5-års dødsdag (myrdet den 20. marts 1945).

Da det var blevet vanskeligt at få Biskoppen i tale, opsøgte jeg ham som medlem af en Kvindegruppe i København, som havde studeret Bibelen i flere år og som var uenige om et religionsspørgsmål, som jeg nu søgte belyst af Biskoppen.

Jeg fik nu audiens og sikrede mig tid hos ham ved at spørge, hvor lang tid han ville give mig, da jeg var lidt langsom til at give forklaring.

Dertil svarede Biskoppen, at der var ubegrænset tid (samtalen varede to timer).

Biskoppen spurgte, hvad det var, vi damer ikke kunne finde ud af i Bibelen.

Jeg svarede: „Det er dette bud, som lyder: Du må ikke slå ihjel".

Biskoppen svarede: „Det kan jeg ikke rigtig forstå".

Jeg svarede: „Jeg ved godt, det må man ikke. Jeg tror også, at hvis man begår den slags eller har andel i et andet menneskes død, da skal man, når man selv dør, stå til regnskab hos den højeste dommer for, hvad man har gjort i dette liv".

Biskoppen svarede: „Ja, selvfølgelig, men jeg forstår jo ikke, når De selv er klar over dette, at De så ikke kan forklare de andre damer dette".

Jeg svarede: „Vi er damer, som har halvvoksne børn, som spørger os mødre, hvorfor man ikke må gøre dette, når det var lovligt under krigen".

Biskoppen: „Jeg forstår Dem stadig ikke. Kan De dog ikke forklare deres børn dette, når De selv er klar derover?".

Jeg svarede: „Biskoppen forstår måske bedre, når jeg fortæller, at det er min mand og børnenes far, som er blevet myrdet, at børnene ikke kan forstå, hvis de ved hvem der har myrdet deres far, at de ikke må gøre det samme. Jeg har forklaret børnene, at så er vi jo ikke bedre end fars mordere".

Biskoppen lød meget deltagende og spurgte, hvem der dog havde gjort dette. Det var jo forfærdeligt.

Jeg svarede: „Nu kommer vi til sagen. Det er det jeg er kommet for at spørge Dem om i dag".

„Mig?", sagde Biskoppen. „Hvor kan De tro, at jeg skulle vide det?. Jeg har aldrig kendt Deres mand".

Jeg svarede, at det ville jeg godt tro, for hvis De havde kendt ham, havde De ikke ladet ham myrde.

„Jeg?", sagde Biskoppen. „Det har jeg ikke haft noget med at gøre". Jeg rakte ham bogen: „Det danske jerntæppe", hvor jeg har læst, at det var ham, som var leder af mordergruppen og hvori flere efterladte kræver ham til ansvar.

Han blev bleg og nervøs og kunne ikke samle sig.

Jeg lod ham beholde bogen, så han kunne bevise, at jeg havde været hos ham og beskyldt ham for, hvad der stod i bogen, men han ville ikke have den. Han indrømmede at han havde læst den, men udtalte at det var løgn. Han havde ikke haft med dette at gøre.

Dertil svarede jeg: „Tør De sværge i Guds navn på, at De ikke har haft med disse Mord at gøre, så vil jeg tro Dem".

Det kunne han ikke. Han holdt sig for øjnene med begge hænder og var tavs et stykke tid.

Så sagde han: „Jeg indrømmer jeg har været i modstandsbevægelsen. Min kone og mine døtre også og mine sønner har været i den svenske brigade. Jeg indrømmer at der er mange mænd som er blevet skudt, som ikke skulle have været det. Vi havde et forfærdeligt rod. Vi havde ikke tid til at undersøge det så nøje. Gør som os, vi taler aldrig om den tid mere".

Jeg svarede, at hvis jeg var ham ville jeg også lade være at tale derom, men så let går det ikke hos os. „Kan De forsvare dette overfor os enker og børn i dag?".

Biskoppen svarede, at han havde lov til at kæmpe for sit land.

Jeg svarede: „Jeg har altid troet, at hvis man var ligeså god som Præsten og Biskoppen, så var man sikker på Guds Rige, men det tror jeg ikke på længere. Jeg troede, at når man blev viet til præstegerningen, kæmpede man for Guds Rige".

Biskoppen svarede, at jeg skulle jo ikke tro at Præster var bedre end andre mennesker.

Dertil svarede jeg, at det var gået op for mig for længe siden, men at jeg ikke kunne forstå, at en Biskop som den ledende indenfor Kirken kunne tolerere, at præsterne underviste konfirmanderne i mord.

Biskoppen svarede: „Det var ikke i mord, det var i krig vi underviste".

Jeg svarede, at jeg kunne heller ikke forstå, at en Præst i Randers kunne udtale, da en Frikorpsmands kone blev dræbt i sit hjem af en bombe, som blev kastet indad vinduet, at det var en sand fryd for ham at se kvindens tarme klasket op ad væggen.

„Er det næstekærlighed? Det kan jo ikke nytte, De i dag beklager Dem over, at kirkerne står tomme og at De som Biskop står og breder armene ud og velsigner menigheden, når De samtidig ved at få øje på en mand nede i stolerækken tænker: „Han skal skydes i morgen, når han går til sit arbejde". De er ikke alene skyld i mange mænds død indenfor vore rækker, men også i mange unge frihedskæmperes død, som de ældre har lokket til at gøre ting, som de ikke selv ville lægge navn til. Disse unge mænds forældre, forlovede og hustruer ser på Dem med samme øjne som jeg og savner dem

som de havde kær. De har bildt de unge frihedskæmpere ind, at de var helte, hvis de gjorde denne ugerning og de troede blindt på deres Biskop og blev mordere.

De har lukket min mands mund for bestandig. Han kan ikke forsvare sig. Derfor kommer jeg og bliver ved at bebrejde Dem, hvad De har gjort.

Hvis jeg var Deres hustru, så ville jeg omgående forlange af Dem, at De rensede Dem for den beskyldning, der er rettet imod Dem".

Han svarede: „Jeg er da revnende ligeglad med, hvad folk tror og tænker om mig".

Jeg svarede: „At det var min mand ikke og derfor kæmper jeg hans sag".

Biskoppen: „Hvad vil De have, at jeg skal gøre?".

Jeg svarede: „Jeg forlanger min mand offentligt renset og jeg forlanger, at De gør den uret god, som De har begået mod alle os. Hvis De selv tror på, hvad De står og prædiker om i kirken, tror De så ikke, at De måske kunne få noget afskrevet på Deres regnskab, hvis De prøvede på af bedste vilje, at gøre godt, hvad De har forbrudt".

Biskoppen: „Jamen jeg kan jo ikke give Dem Deres mands liv igen".

Dertil svarede jeg: „Kunne De det, var dét det eneste jeg ville bede om. Han var det kæreste for mig og børnene. Prøv på at gøre livet tåleligt for os enker og børn.

At vort hjem blev plyndret og børnene sendt på børnehjem og jeg selv blev kastet i fængsel i elleve måneder, hvor det hed

sig, at jeg skulle „bare have mig en næse", fordi jeg havde holdt for pæn en begravelse for min mand. Det betyder intet mod den forbrydelse, De gjorde mod min mand".

Biskoppen lovede at se, hvad kan kunne gøre, men endnu har han intet gjort, som kan lette hans samvittighed.

Dette referat indsætter vi her. Ordret som det er skrevet af enken selv. Vi lader hendes egne ord tale deres tydelige sprog. Men vi vender tilbage til sagen, når retten har talt og noterer kun til slut, at som efter en fælles aftale har intet blad omtalt denne sags behandling i retten.

Frede Jordan

Vi havde imidlertid ikke tid til at vente på retssagen, men gik direkte til justitsminister Helga Petersen, for med hendes hjælp, at få renset vores far. Ikke alene for økonomisk erstatning, men også for ærens skyld. I maj måned modtog vi derfor et brev fra justitsministeriet, som bringes her i sin fulde ordlyd.

Justitsministeriet *Journ. 6 K. 1947 nr. 988*
Slotsholmsgade 19 *Byen 7131*
København K., *den 19. maj 1951*

Ved personlig henvendelse i justitsministeriet, har de under henvisning til et samtidigt indleveret skriftligt andragende, anmodet om, at der må blive foretaget nærmere undersøgelse af drabet på deres mand, Aage Emanuel Møller, der den 20. marts 1945, blev dræbt af modstandsbevægelsen, med det formål, at få renset deres mands minde, idet de har anført, at han aldrig har angivet eller på anden måde skadet nogle.

I en skrivelse af 11. september 1947, har ministeriet for særlige anliggender udtalt, at det må anses for godtgjort, at den i pastor Poul Borchsenius bog „Bogen om Leif" aftrykte rapport angående deres mands forklaring, er optaget af medlemmer af modstandsbevægelsen, umiddelbart før drabet og at dette må henføres under besættelsestidens krigshandlinger.

Idet det bemærkes, at det fremgår af sagen, at deres mand var ansat som kontorist og tolk for feldgendarmeriet, skal man meddele, at justitsministeriet kan tiltræde den nævnte udtalelse fra

ministeriet for særlige anliggender og ikke ser sig istand til at foretage yderligere undersøgelse i sagen. Hvorved det bemærkes, ***at det ikke*** *af det foreliggende materiale fremgår, at deres mand skulle have angivet nogle, men at justitsministeriet under hensyn til hans ansættelse under det tyske feldgendarmeri ikke vil kunne offentliggøre nogen erklæring herom.*

ulæseligt navn / Chr. Ludvigsen.
fg.

Altså det officielle Danmark vasker sine hænder. Man havde jo ikke noget på manden. Men der skete jo altid fejl ved såkaldte krigshandlinger og foråret 1945 var jo en lang „de lange knives nat".

Ministeriet for særlige anliggender var oprettet med medlemmer af modstandsbevægelsen og politiet, til at undersøge deres egne handlinger og forhold. Yderst demokratisk og praktisk, eller hvad?

Til læserens forståelse af udtrykket „De lange knives nat", vil jeg her bringe en udtalelse af den tidligere modstandsmand Willy Mørk Jensen. Han skriver søndag den 5. januar 1992 i Ekstrabladet, efter et besøg i Brandenburg Tugthus, kort efter Berlinmurens fald. Her var han for 47 år siden var fange, sammen med blandt andre den tidligere DDR Chef Erik Honeker. Han skriver om de tidligere Østtyskere følgende, som ligeså godt kunne have været skrevet om den del af den Danske befolkning, der direkte eller inddirekte arbejdede for den tyske besættelsesmagt (og det var ca. en fjerdedel af alle danske). En del af dem blev straffet herfor.

Citat.

„De engang så stærke mænd, der engang havde kæmpet og troet, var fuldstændigt knækket. De tabte kampen og har opgivet alt. Det var trist at opleve, siger Willy Mørk Jensen, om sit gensyn med kammeraterne fra øst.

Der er en grim stemning dernede. Alle angiver hinanden, de tager nu det opgør, som vi herhjemme oplevede lige efter krigen.

Alle frygter denne heksejagt, der er indledt på alle der har haft den mindste kontakt med de tidligere offentlige lovlige myndigheder, som meget let bedømmes som stikkervirksomhed". Citat slut.

Til dette kan jeg kun sige: Ak ja, dette er jo kun en gentagelse af det vanvid, som store dele af den danske befolkning deltog i for 47 år siden og som også min familie måtte undgælde for.

Og tiden har jo vist, at denne agtede danske modstandsmand, har fået ret i sine antagelser. Hvilket må give stof til eftertanke.

Som tidligere nævnt, var der enkelte politikere, der havde fattet sammenhængen i det hele. Der i blandt forhenværende justitsminister Svenning Rytter, som jeg sammen med min mor besøgte i efteråret 1952.

Da denne samtale ikke kan gengives korrekt, vil jeg udtrykke hans mening med hans egen kronik i Nationaltidene, den 17. oktober 1951.

Citat.
Bort med Jerntæppet af fhv. justitsminister Svenning Rytter

Befolkningen er blevet vildledt af de højeste myndigheder, siger den ansete Jurist og politiker, som er denne kroniks forfatter. I en følgende artikel rejser han krav om Amnesti.

Der er nu hengået seks år efter befrielsen, men desuagtet har det ikke været muligt, at skabe klarhed over mangt og meget, som skete under besættelsen og dagene derefter. Og det bidrager til at der

blandt landets befolkning gør sig to diamentralt modsatte strømninger gældende. Dette skyldes den omstændighed, at der fra det offentliges side, er rullet et jerntæppe ned, som forhindrer en tilbundsgående undersøgelse og hidtil har det ikke været muligt, at få dette jerntæppe hævet.

Når der ikke fra befolkningens side er fremsat stærkere krav på en upartisk retslig undersøgelse af disse forhold, er grunden den, at offentligheden alt for længe, har været holdt i uvidenhed om, ja er blevet groft vildledt med hensyn til, hvad der virkeligt er sket.

Bliver befolkningen først klar over, at den er blevet vildledt af de højeste myndigheder, vil fordringen om en udtømmende objektiv redegørelse og om vidtstrakt amnesti, straks rejse sig med uimodståelig styrke og vejen er hermed åben for en ordning, hvor der gøres ret og skel til alle sider og den herskende strid og bitterhed indenfor befolkningen efterhånden bortfalder. Samtidigt vil man også i det omfang det er muligt, mildne den sorg som føles af de efterlevende, efter de med urette likviderede. Det vil blive muligt for mennesker som nu forgæves søger arbejde, at få sådant. Og Danmark renses for den betegnelse, som det mest udprægede stikkerland, som med urette er blevet hæftet på det. Medens der i Norge kun blev likvideret 55 personer, angives antallet her i landet til „ca. 375" eller 7 gange så mange. Hvorfor får vi ikke det nøjagtige tal. Modstandsbevægelsen opgiver det undertiden til ca. 500, fordi Frihedsrådet med hensyn til de foretagne drab, handlede direkte mod sine egne instruktioner.

At befolkningen er blevet holdt i uvidenhed om meget væsentlige forhold, fremgår blandt andet af følgende:

1. *Offentligheden tror, at der forud for kapitulationen mellem modstandsbevægelsen og de politiske partier er truffet aftale om, at der ikke af de ordinære Retsmyndigheder må foretages nogen undersøgelse af de af modstandsbevægelsen foretagne likvideringer.*

   Forholdet er imidlertid det, at en sådan aftale om likvideringerne overhovedet ikke foreligger, ligesom der heller ikke var nogle, som var kompetente til, at afslutte en sådan aftale. Det er enkeltmænd, ministeren for særlige anliggender og de skiftende justitsministre i de første år efter befrielsen, der alene har ansvaret for de manglende undersøgelser. De politiske partier må derfor fritages for ansvaret for et sådant „uhæderlighedens kompromis", som det i allerhøjeste grad ville være, hvis en sådan aftale var sluttet angående likvideringerne.

2. *Offentligheden tror og må tro, at der forud for kapitulationen mellem modstandsbevægelsen og de politiske partier, var sluttet en aftale om, at de meget omtalte straffelove med tilbagevirkende kraft skulle gennemføres. Heller ikke dette er rigtigt. Det var først Samlingsregeringen, der altså stod ganske frit, der traf denne beslutning, uden at de politiske partier, som sådan forud kendte noget som helst dertil.*

   Men i øvrigt mangler offentligheden, endnu seks år efter befrielsen, oplysning om hvad den forud for Samlingsregeringens dannelse trufne aftale i det hele taget gik ud på. Selv partierne og medlemmer af disse bestyrelser, kendte den ikke. Lad os dog få oplysning herom.

3. *Offentligheden tror og må tro, navnlig blandt andet på grundlag af fhv. Minister Frode Jacobsens og også pressens ganske vildledende udtalelser. At* ***alle*** *likvideringerne er undersøgt af myndighederne, endda flere gange. Medens forholdet er det, at højst en trediedel er nærmere undersøgt.*

4. *Offentligheden tror og må tro, at der i de undersøgte tilfælde, har fundet en upartisk undersøgelse sted og fældet en upartisk afgørelse.*

   Forholdet er det, at undersøgelsen ikke foretoges af de sædvanlige myndigheder, uagtet Rigspolitichefen straks efter befrielsen foretog skridt netop hertil, ved udsendelse af et offentligt cirkulære. Dette cirkulære blev imidlertid af daværende justitsminister Busch-Jensen annulleret, således at undersøgelsen på Frode Jacobsens begæring skulle udføres af nogle særlige dertil udvalgte politifolk, som hørte under modstandsbevægelsen. Og ikke nok hermed: De oprindeligt af justitsministeren udnævnte blev senere, hvor utroligt det end lyder, ligeledes på foranledning af Frode Jacobsen, erstattet af politifolk fra likvideringsgrupperne, hvis forhold netop skulle undersøges.

   Efter denne „Upartiske" undersøgelse, var det også Frode Jacobsen der bestemte, eller var med til at bestemme, i hvilket tilfælde og med hvilket indhold, der skulle udstedes erklæring om den likvideredes skyld.

Dette skal være en upartisk undersøgelse i en retsstat. Kan man tænke sig noget mere farceagtigt? Vi er jo dog ikke øst for Jerntæppet.

5. *Offentligheden tror, at Frihedsrådet stod bag de foretagne likvideringer.*

Forholdet er følgende: Som medlem af Frihedsrådet var Frode Jacobsen med til at bestemme, efter hvilke regler, der skulle foretages likvidering, nemlig kun af personer, som angav landsmænd til Gestapo for betaling eller deltog i Clearingsmord og Schalburgtage. Men ikke personer, som blot havde truet eller var set sammen med Gestapoerne.

Da ordet „stikker" som det fremgår af de netop i 1943 udkomne bind af ordbog over det danske sprog, betegner det gemeneste af alt gement, ligger i modstandsbevægelsens brug af dette ord, en væsentlig del af forklaringen på, at offentligheden ikke i større omfang end sket, har reageret mod Frihedsrådets Cirkulære og de udførte likvideringer.

Mange af likvidationerne foretoges imidlertid ganske i strid med de højtidelige proklamationer og vejledninger, således at blot „Tyskvenlighed" var tilstrækkeligt grundlag for likvideringer, skønt man måtte være klar over, at man derved udsatte uskyldige danskere for Tyskernes Clearingsdrab. Ordren lød jo på fem for hver een, som modstandsbevægelsen dræbte. Hvorledes turde man under disse omstændigheder fravige de retningslinier, man selv havde givet og var virkelig alle medlemmer af Frihedsrådet klar herover?

6. *Offentligheden tror, at alle likvideringer foretoges efter ordre fra Frihedsrådets likvideringsudvalg eller andre kompetente myndigheder og bestyrkes heri ved de i justitsministeriets erklæringer om en del af de udførte likvideringer brugte udtryk. Dette var desuagtet ingenlunde altid tilfældet, heller ikke i de af justitsministeriet omtalte tilfælde, hvor det (i direkte strid med sandheden) i selve erklæringen udtrykkeligt siges, at likvideringen skete efter ordre. Hvor alvorligt det er, at likvideringerne i mange tilfælde foretoges af de enkelte Modstandsgrupper på eget initiativ, ja vel endog af enkelte personer og hvilken misbrug og ugerninger dette kan have medført, fremgår af det under retssagen angående det kyniske dobbeltmord i Køge Bugt oplyste om, at morderen havde været gruppefører i en modstandsgruppe og i illegal tid, var kendt under navnet „Snigskytten". Han havde været med til at foretage adskillige likvideringer.*

Forholdet er det, at der derudover blev afsagt et meget stort antal andre „dødsdomme" og således ved besættelsens ophør alene i Jylland henstod ca. 120 endnu ikke eksekverede dødsdomme. Hvilket blodbad ville dette ikke have medført, hvis ikke kapitulationen var kommet forinden, når henses til, at tyskerne jo dræbte 1 á 2 for hvert drab og at der derforuden i „Stikkerarkivet" forefandtes navne på et meget stort antal mistænkte. Senere undersøgelser har vist, at grundlaget for de afsagte dødsdomme i de fleste tilfælde var „pjat og vås". Enhver kan sige sig selv, at dette med stor styrke sandsynliggør, at

også et meget stort antal af de likviderede, er blevet likvideret uden forsvarligt grundlag.

Forhenværende justitsminister K.K. Steincke har, efter hvad der er oplyst, undersøgt 24 tilfælde og i intet af disse tilfælde, var den der blev dræbt, stikker i den betydning hvori Frihedsrådet havde brugt ordet.

Underskrevet
Svenning Rytter
Forhenværende justitsminister

Jeg vil lade Svenning Rytters kronik tale for sig selv. Nu over 40 år efter, at den er skrevet, har den danske befolkning ikke fået sandheden at vide, om hvad der egentlig skete før, under og lige efter besættelsen. Men løgne og fortielser bringer ingen døde tilbage. Det være sig de likviderede eller de unge modstandsfolk, som blindt troede på kyniske tåber (som for eksempel Frode Jacobsen) og endte deres liv ved en pæl på Ryvangs kaserne.

I 1954 påbegyndte vores mor på egne og os tre børns vegne, en retssag ved Østre Landsret, med krav om erstatning for tab af forsørger, ødelæggelse af ejendom og tyveri af indbo.

Sagen var anlagt mod justitsministeriet, forsvarsministeriet og mod den danske Modstandsbevægelse v/fhv. Minister og Folketingsmand Frode Jacobsen.

Da læserne jo gennem Svenning Rytters foranstående kronik har erfaret, at det netop er de samme personer der tiltales og sagsøges for handlingerne, som har undersøgt deres egne handlinger, er det vel forståeligt, at vores sagfører Engelhart, hermed havde fået en umulig sag, der var tabt på forhånd.

Da de to ministerier og modstandsbevægelsen var sagsøgt in solidum, og da modstandsbevægelsens sagfører nærmest var ordførende, vil jeg lade sagfører Per Federspils svarskrift på den rejste sag, tale sit eget sprog. Det bringes her i sin fulde ordlyd.

SVARSKRIFT

Sag: *Enkefru Nanna Møller*
mod modstandsbevægelsen
v/ fhv. minister, folketingsmand Frode Jacobsen

Jeg giver i denne sag møde for sagsøgte og nedlægger påstand om frifindelse.

Det bestrides ikke, at sagen for så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt der foreligger et til erstatning forpligtende forhold fra modstandsbevægelsens side er rigtig anlagt.

Det erkendes, at Snedkermester Å.E. Møller under den tyske besættelse er dræbt af medlemmer af modstandsbevægelsen efter ordre. Drabet henhører således under besættelsestidens krigshandlinger og kan ikke hjelme anden adgang til erstatning end den ved særlovgivningen herunder navnlig krigsulykkeforsikringsloven specielt hjemlede.

Sagsøgerinden har efter besættelsens ophør foretaget de således mulige skridt, uden at de kompetente myndigheder har fundet noget grundlag for erstatning. Sagsøgte kan ikke anerkende noget videregående ansvar.

I øvrigt påstås erstatningskravet, der ikke ses at være dokumenteret og hvis størrelse bestrides, i dets helhed forældet.

For så vidt angår den til sagsøgte rettede opfordring om at fremlægge akterne vedrørende undersøgelsen mod Møller

bemærkes, at sagsøgte ikke har rådighed over akter af denne art. Sagsøgerinden har i øvrigt ikke krav på at få eventuelle herom foreliggende akter fremlagt.

København, den 13. august 1954

Underskrevet Per Federspil

Udfaldet af sagen var givet på forhånd. Alle dækkede over alle, men ingen blev afhørt eller tiltalt. Man valgte en enklere løsning.

Ved domsforhandlinger ved Østre Landsret, blev der ved dom af 11. februar 1955 statueret, at kravene måtte anses forældede i medfør af lov af 22. december 1908 og vi skulle betale sagens omkostninger.

Dertil skal dog siges, at justitsministeriet og forsvarsministeriet, ikke ønskede at eksekvere omkostningerne og afskrev disse, hvorimod modstandsbevægelsen indkrævede dem ved fogedens hjælp. Hævnen skulle jo være total. Hende „Enken" havde jo vovet at sige dem imod.

Det var dagens Danmark 1955. Ingen papirer var tilgængelige. Alt dette er nu snart 40 års historie og er overgået af mange luskede skandaler siden. Men mon det ikke snart er på tide, at vi får sandheden at vide, så ikke vores børnebørn skal skamme sig i det nye Europa???

Efterskrift

Vi skriver nu marts 1994

Verden er totalt forandret siden de foranstående begivenheder har fundet sted. Der eksisterer ikke længere noget øst og vest. Tyskland er igen en verdensmagt, et broderland og i forbund med sine fjender fra dengang. I dag er de der kæmpede i Frikorps Danmark ved Stalingrad en slags helte. De bekæmpede jo de fæle kommunister.

Ja, verden er i sandhed forandret, men hvad er der kommet ud af det? I Jugoslavien har gamle skuffede mænd startet krige, hvor de igen ofrer børn og unge mænd, uden tanke for deres lidelser og uden tanke for, at alle landets indbyggere over 55 år, har oplevet rædslerne og vanviddet før. Først da Hitlers Tyskland overrullede landet og bagefter, da Stalins tunge russiske krigsmaskine besatte landet.

Disse gamle mennesker græder. Nu er det deres sønner og brødre der gør dem ondt. Og det kun for at skaffe sig penge og magt og for nogle gamle glemte ideologiske ideer. For æren kan de ikke kæmpe for, den har de allerede mistet.

I Mellemøsten slås broder mod broder i religionens hellige navn. Præsteskabet vil gøre sig til herre over landet og folket. Israels folk har intet lært, siden de vandrede som analfabetisk nomadefolk i ørkenen. Også de vil tilkæmpe sig Herrens ret. Dette folk som i århundrede har lidt mest, de må have glemt Auchwitz,

de russiske fangelejre og fortidens forfølgelser. Eller mener de mon, at de nu har lært hvordan man udrydder andre folk??

Men hvad med Danmark?. Vi har da lært af historien „har vi ikke"? Svaret må blive så afgjort, nej.

Vi kævles og strides fortsat som forkælede børn og Janteloven får en større og større plads. Vi har stadig meget travlt med, at fortælle hinanden hvor gode vi er. Vores regeringer har aldrig været så dygtige (som når de er i opposition).

Vi slår os for brystet og siger: „Jeg er ikke racist, men giv alle de fremmede en billet hjem omgående, de kommer jo bare for at nasse.

Vi slagter en justitsminister, fordi han har gjort hvad han selv og mange andre mente var rigtigt. „Vi kan vel nok vi danske", vi selvretfærdige danske. Nå, men det koster os jo heller ikke noget, at hakke på manden.

Da jeg selv på min krop, som barn har prøvet hvad det vil sige, at være forfulgt af egne landsmænd, vil jeg tillade mig her, at udtale min mening om de Tamilske flygtninge.

Hvis disse tamiler som justitsminister Ninn Hansen menes at have hindret i, at komme i sikkerhed i Danmark, virkelig var i alvorlig livsfare, hvordan kan deres mænd så tillade sig, at købe flyvebilletter og frit udrejse til Danmark. Sidde her i sikkerhed og afvente politisk asylophold og så først derefter interessere sig for, at bringe familien i sikkerhed. I stedet for først at skaffe familien i sikkerhed og ikke lægge dette ansvar over på en dansk minister og ovenikøbet beskylde de danske myndigheder for en ung kvindes død i en flygtningelejr.

Det siger sig selv for enhver dansker, at krigsflygtningene fra Jugoslavien skal hjælpes og at vi opretter de nødvendige lejre omgående. Og efter en fredsafslutning lader dem blive her i landet, til de kan hjemsendes i ordentlighed og ikke som de tyske flygtninge efter 2. Verdenskrig, som blev sendt hjem til ruindyngen.

Det er naturligvis også en selvfølge, at de især Tyrkiske og Jugoslaviske arbejdere, der kom til Danmark da vi manglede arbejdskraft, bosatte sig og giftede sig i Danmark og deres børn, respekteres som danske statsborgere. Og man må jo bemærke sig, at langt størstedelen af disse lever efter et dansk kulturmønster.

Men derudover kommer der en meget stor mængde, især unge mænd (og deres fædre) fra Mellemøsten, Tyrkiet og Pakistan, hvis flygtningestatus kan betvivles. Jeg selv brød mig heller ikke om, at aftjene min værnepligt, som Fædrelandet havde pålagt mig, eller at jeg blev beordret 6 måneder til Tyskland som besættelsessoldat.

Mange af disse får med rette deres ansøgning om asyl afslået og flertallet af den danske befolkning er da også af den opfattelse, at de er økonomiske bekvemmelighedsflygtninge.

Nogle af disse har været i landet i flere år og levet udelukkende af bistandshjælp og kommunale etablerede beskæftigelsesjob, som f.eks. hjælpepedel på skoler. For at få et sådant job, skal du have opholdstilladelse, eventuelt midlertidigt og have været i landet i flere år og ikke gjort dig den umage, at lære at tale mere end nogle få ord dansk og levet af understøttelse så længe, at du overgår til bistandshjælp. Men hvad med alle de danske håndværkere og arbejdsmænd, som har været med til at skabe det danske velfærdssamfund og i dag ikke kan klare et fuldtidsjob, fordi de er

slidt op? Netop disse mennesker skulle have disse stillinger, som tak fra samfundet.

Professor Lars Nordskov Nielsen, udtaler sig i fjernsynet den 10. august 1993 meget konsekvent om, hvad en politiker kan tillade sig og vores statsminister Poul Nyrup Rasmussen bakker ham naturligvis fuldstændigt op.

Jeg vil nu bede dem begge om, at bruge deres ekspertise til at oprette de fortidens synder, som jeg i min bog har omtalt.

Men trods alt, vi er mange der er stolte af at være danske.

De tre faderløse naziunger: Forfatteren og dennes tvillingebror med storesøster i midten. Billedet er tages 6 måneder før drabet på vores far.

Vores mor forstod aldrig nedskydningen af far eller sit 11 måneders lange fængselsophold. De have jo blot været nazister, og mor var ikke engang medlem af partiet. Men de havde aldrig stukket nogen!

Disse to projektiler blev fjernet fra min fars hoved (Øverst side 107). Den »officielle« meddelse om min mors frifindelse blev bragt i Aarhus Stiftstidende – om min far ikke et ord. Så kort kan det gøres.... (Side 107 nederst). (Foto: Jepser Stormly Hansen, Ekstra-Bladet 7. jan. 1996)

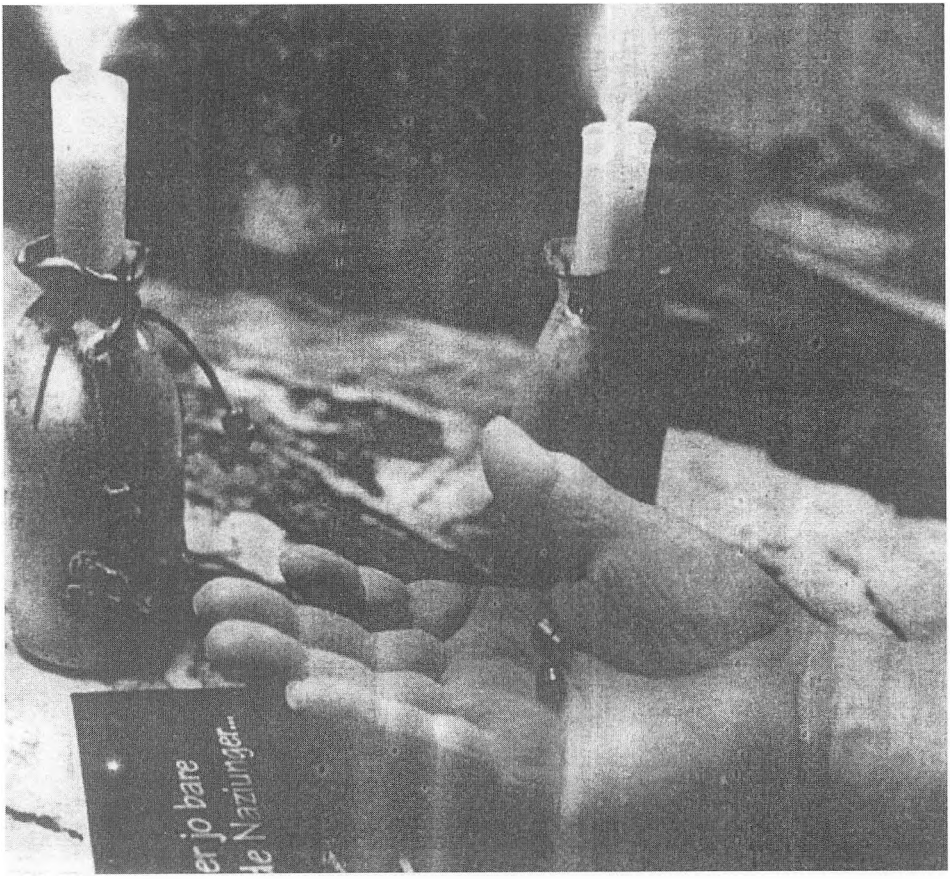

Ikke Stikker

Fru *Nanna Møller*, Risskov, Enke efter Snedkermester Møller, der blev likvideret som Stikker i Marts 1945, er i Dag ved Særretten i Aarhus frifundet. Hun sigtedes for at have stukket Formand Larsen, Høvleværket i Hjortensgade, Aarhus, men har hele Tiden nægtet, og Retten fandt, at der ikke er fundet tilstrækkelige Beviser til at dømme hende. Larsen var en kort Tid anholdt af Tyskerne.

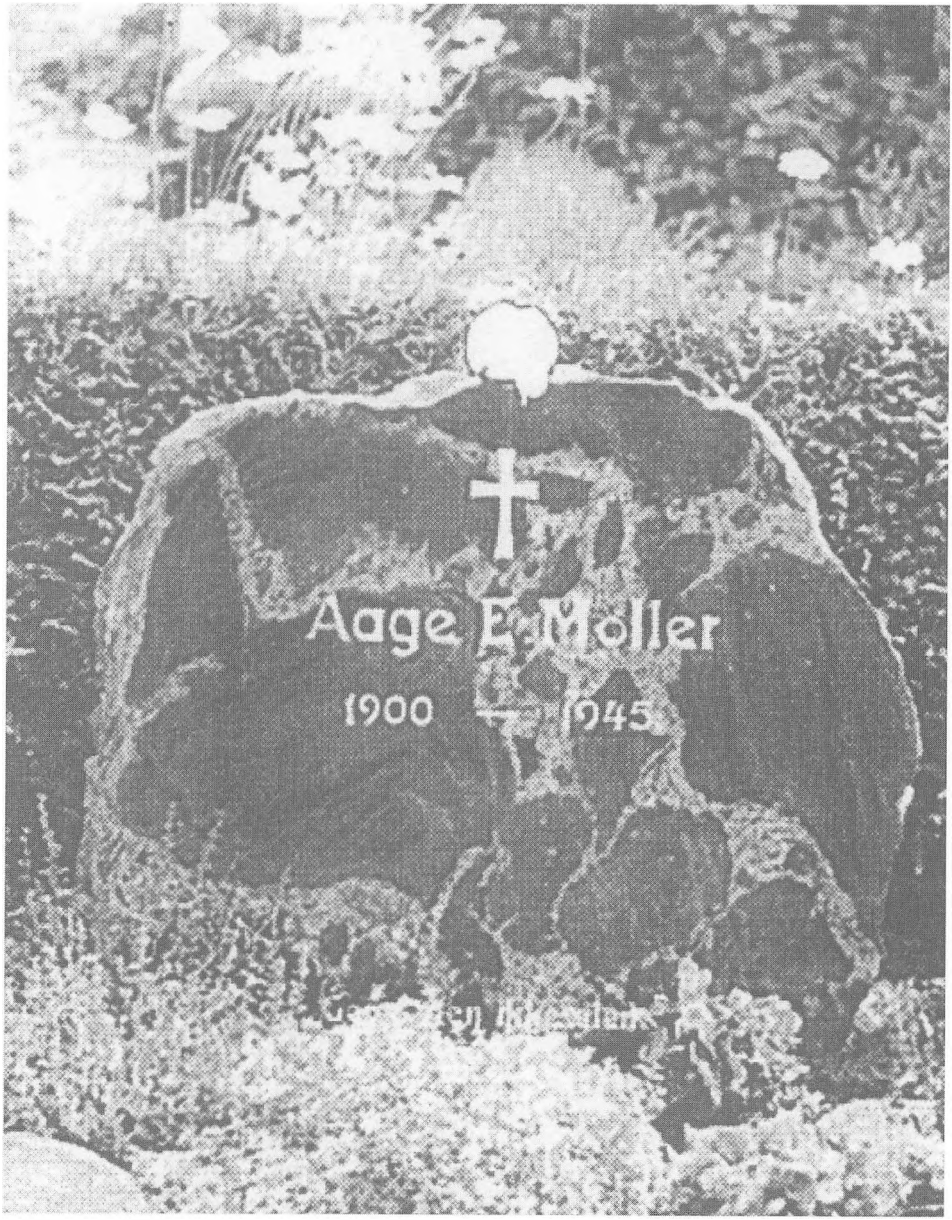

Mine forældres gravsted i Aarhus.

Guldsmedegade i Aarhus blev ødelagt den 22. febr. 1945 med syv dræbte. Jeg var på stedet den 23. om morgenen, idet min fars værksted lå ved siden af. (Foto: Fra Aarhus under besættelsen.)

Om begivenhederne før, under og efter Danmarks besættelse har forlaget tidligere udgivet følgende titler, der hver fra sin synsvinkel også beretter om perioden. Bøgerne kan købes/bestilles i enhver boghandel.

Engholm, Carl: Fremmedlegionær og dansk oberst.
Erindringer i krig og fred 1913-1979, 271 s. ill., 1995 (kr. 198,-).

Marsling, Erik: Fra sømand til sabotør.
Erindringer 1934-1946, 91 s., ill., 1995 (kr. 98,-).

Feldsted Andreasen, Øjvind: Forræderiet 1940-45,
203 s., ill., 1993, 3. opl. 1996 (kr. 148,-).

Galster, Jon: Den 9. april 1940 - En sand myte!,
294 s., ill., 1990 (kr. 198,-).

Hartmann, Peter: Mit liv med tegl.
Erindringer 1915-1995, 231 s., ill., 1995 (kr. 188,-).

Friemel, Kai: Den dystre rejse, 1983.(Udsolgt fra forlaget).

■ Svend Møller, født den 5. juni 1934 i Århus, blev i 1945 faderløs, da hans far brutalt blev skudt ned på gaden af modstandsbevægelsen. Hans mor kom 11 måneder i fængsel, uretmæssigt anklaget for stikkeri.
■ Selv tilbragte han og hans to søskende over et år på forskellige børnehjem, som flygtninge.

■ Efter 2. verdenskrig kom Svend Møller i lære som maler og har siden sit 19. år været selvstændig malermester. Som 59. årig kunne han således som den yngste i Danmark fejre sit 40-års jubilæum som mester.

■ Livets barske realiteter har gjort Svend Møller til en mand, der med sit positive livssyn har plads til andre. Samtidigt har han alligevel bevaret en sund skepsis til tilværelsen og er ikke bange for at erindre os om, at vi stadig kan lære af fortiden.

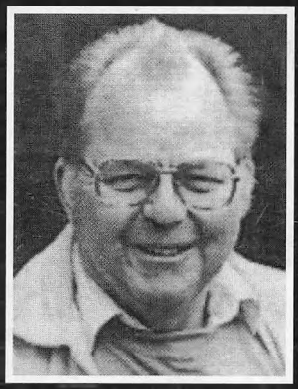

ISBN 87 88742 86 5
Dansk Historisk Håndbogsforlag